

ועדה להנצחת זכרם של נרצחי טרור

י"ב אלול תשפ"ו
25 אוגוסט 2026
סימוכין: 2026-0103-627

דוח משיבה מספר 6 של הוועדה להנצחת זכרם של נרצחי טרור שהתקיימה ביום שני, ד' באלול תשפ"ו (17.08.2026)

השתתפו:	גב' יעל ביטון דה לנגה גב' רונית חודז'יב הכהן מר אייבי מוזס	משנה לראש העיר, יו"ר הוועדה חברת הנהלה יו"ר הארגון היציג של נפגעי פעולות האיבה
לא השתתפו:	גב' מרים סלע גב' דינה קיט מר שעיה רוט גב' אסתר ידעי גב' מירב חגי' גב' שירה אפלכאום מירסקי	חברת הנהלה נציגת ארגון 'משפחה אחת' נציג משפחות שכולות מנהלת מחלקת נפ"א, ביטוח לאומי נציגת ארגון 'בוחרים בחיים' נציגת משפחות שכולות
נכחו:	מר יהודה פרוידיגר השופטת שולמית דותן הרב פרופסור יגאל שפרן עו"ד שירה מורד עו"ד ענבר חן מאירי גב' טלי פאר מר איתי מזרחי מר שי יוסף הרוש גב' יונית מליחי מר מתן חיים מלכה גב' שירן פלדמן	חבר הנהלה יו"ר הוועדה לקביעת נהלי הנצחה פרופסור לאתיקה רפואית ומומחה לרפואה והלכה עוזרת ראשית ליועמ"ש מ"מ מנכ"ל ארגון נפגעי פעולות איבה משקיפה, אם שכולה של יועד הי"ד משקיף, חבר של יועד הי"ד איבד חברים במסיבת הנובה בתה של לבנה מליחי ז"ל עוזר ראש הסגל עוזרת לחבר מועצה

מזכירת הוועדה: חנה הרצל

ועדה להנצחת זכרם של נרצחי טרור

1. דברי פתיחה – גב' יעל ביטון דה לנגה, חברת הנהלה ויו"ר הוועדה

גב' יעל ביטון דה לנגה, חברת הנהלה ויו"ר הוועדה, פתחה את הישיבה ובירכה את הנוכחים.

2. הצגת עבודת הוועדה לקביעת מדיניות הנצחת נרצחי פעולות טרור וחללי מערכות ישראל – כבוד השופטת (בדימוס) שולמית דותן

השופטת שולמית דותן הביעה את החשיבות הרבה של הנצחת זכרם של נפגעי הטרור ושמירת נוכחותם בזיכרון הציבורי. לצד זאת, הציגה את המורכבות הכרוכה בהנצחתם במרחב העירוני, הן מבחינת חוסר באתרי הנצחה עבור כלל הנופלים, והן מבחינת השוויון בסוג ובמידת ההנצחה. בהתאם לכך ציינה כי הוקמה ועדה ייעודית לחשיבה מקיפה על מגוון דרכי הנצחה ומדיניות עירונית בנושא, תוך שמירה על שיוון בהוקרה ובהנצחת הנופלים.

השופטת הציגה את המלצות הוועדה אשר אושרו בוועדת השמות וההנצחה. בנוסף, השופטת דותן ציינה כי לדעתה יש להתמקד בעיקר במודל של 'זיכרון חי', מתוך ההבנה ששיכחה היא תהליך טבעי, וזיכרון באמצעות הנצחה באנדרטאות או שמות רחובות עלולה להתעמעם עם השנים. לכן יש לקדם פעילויות הנצחה משותפות למשפחות השכולות ולדור הצעיר, במטרה להנחיל ערכים של הכרה והוקרה לנופלים, לחזק את הקשר בין בני הנוער למשפחות השכולות, לקיים פעילויות במסגרת החינוכית ובאמצעות כך לאפשר העברת ידע ואת סיפורם האישי של הנופלים לדורות הבאים.

3. סקירת עבודת מינהל קהילה ורווחה בנושא המשפחות השכולות בעיר – מר גיל ריבוש, ראש מינהל קהילה ורווחה

מר גיל ריבוש ציין כי בעקבות אירועי השביעי באוקטובר גדל הצורך במתן מענה, ליווי ותמיכה למילואימניקים ולמשפחות במעגלי השכול השונים, לרבות משפחות שכולות גרעיניות ומורחבות. בהתאם לצרכים שעלו מן השטח הורחבה הפעילות בתחום, תוך שימת דגש על תמיכה רגשית ועיבוד האובדן. במסגרת זו פותחו מענים וקבוצות ייעודיות למעגלי השכול השונים, ובכלל זה לבני המשפחה המורחבת, אשר זכו להיענות גבוהה. בנוסף, ניתן ליווי מקצועי למשפחות שכולות, לפצועים, להלומי קרב ולבני משפחותיהם.

באשר להנצחת הנופלים, מר גיל ריבוש ציין כי מדובר בתחום מורכב ורגיש המאופיין במגוון רחב של צרכים ורצונות מצד משפחות, קהילות ומוסדות. לדבריו, לא ניתן לתת מענה מלא לכלל הבקשות, ולכן יש לפעול בנושא בזהירות, ברגישות ובצניעות. לבסוף ציין כי העירייה ממשיכה ללמוד את הצרכים העולים מן השטח ולפתח מענים בהתאם, תוך פתיחות ליוזמות ולשיתופי פעולה נוספים.

4. סבב התייחסויות

במהלך הדיון הועלו הצעות לדרכי הנצחה, כגון: הנצחת המורשת, הערכים והמסר הייחודי של כל נופל באמצעות פעילויות חינוכיות מגוונות בבתי הספר, הקמת אנדרטת הנצחה מרכזית ועוד.

בנוסף, הנוכחים הדגישו את חשיבות הנגשת המידע והגברת החשיפה לפעילויות ולמענים שמקימת העירייה עבור המשפחות השכולות. כמו כן, הודגש הצורך במינוי גורם רשמי בעירייה, שיקדם וילווה את יישום היוזמות והפרויקטים המתוכננים עם משפחות המונצחים.

ועדה להנצחת זכרם של נרצחי טרור

لجنة تخليد ذكرى ضحايا الإرهاب | Committee to the memory of the victims of terrorism

כיכר ספרא 1, ירושלים 9100707 | טל: 02-6295723 Tel 02-6295723 פקס: 02-6297153 Fax

mazkir_haeir@jerusalem.muni.il

ועדה להנצחת זכרם של נרצחי טרור

גב' טלי פאר שיתפה בסיפורו של בנה יועד ז"ל, שנרצח ב- 7.10.2023, במסיבת הנובה. בדבריה תיארה את אישיותו של יועד שהיה אדם אהוב, ערכי ובעל לב רחב. יועד שירת כלוחם בחטיבת הנח"ל והשתחרר משירותו הצבאי כחודשיים לפני הירצחו. גב' פאר סיפרה כי יועד נרצח מירי מחבלים בעת שהסתתר במיגונית, וברגעיו האחרונים הגן בגופו במסירות על חברתו הטובה ועל צעירה נוספת, ובכך הציל את חייהן. לבסוף, שיתפה בצוואתו הרוחנית של יועד המשקפת את אישיותו וערכיו: 'השמיים הם הגבול. והדרך, היא דרך ארץ'.

5. סיכום – גב' יעל ביטון דה לנגה, חברת הנהלה ויו"ר הוועדה

גב' יעל ביטון דה לנגה, חברת הנהלה ויו"ר הוועדה סיכמה את הדיון והודתה לנוכחים.

תמליל הישיבה מצ"ב והוא מהווה חלק בלתי נפרד מהדו"ח.

בברכה,

ג' ישראלי

יעל ביטון דה לנגה
משנה לראש העיר
יו"ר הוועדה

ועדה להנצחת זכרם של נרצחי טרור

لجنة تخليد ذكرى ضحايا الإرهاب | Committee to the memory of the victims of terrorism

כיכר ספרא 1, ירושלים 9100707 | טל: 02-6295723 Tel פקס: 02-6297153

mazkir_haeir@jerusalem.muni.il

ועדה להנצחת זכרם של נרצחי טרור – תמליל

מספר ישיבת ועדה : 6

מקום ההתכנסות : אולם הנהלה 2

תאריך ישיבת הוועדה : ד' באלול תשפ"ו (17.8.26)

מזכירת הוועדה בדיון : חנה הרצל

שעת תחילת הדיון : 16:07

שעת סיום הדיון : 18.00

התמליל נכתב ע"י חברת גולד וורק ולא עבר בדיקה או הגהה ע"י גורם כל שהוא בעיריית ירושלים

עיריית ירושלים וחברת גולד וורק עושים כל שביכולתם על מנת לייצר תמליל איכותי ובעל ערך. עם

זאת מודגש כי קריאה בתמליל צריכה להיעשות באופן מושכל תוך הבנה שיתכנו טעויות ו/או

השמטות מסיבות אובייקטיביות שונות.

גולד וורק תמלול והקלטה

גולד וורק ת m i g r ים

יעל ביטון דה לנגה :

הדרג המקצועי תכף יגיע, אני אומרת את זה לקונטרול, בסדר. שלום פרופסור, תודה רבה שהטרת. יוסי כהן ביקש להודיע, יוסי כהן, חבר הוועדה, שהוא גם משקיף אצלנו בוועדה הזאת, ביקש להתנצל שהוא לא יגיע היום, אבל הוא יגיע לוועדה הבאה. אז ברשותכם, אני אציג את עצמי ויצטרפו האנשים. הוועדה, שמי יעל ביטון דה לנגה, אני, כולם קוראים לי יעלה, אז זה בסדר אם תקראו לי כך. אני יושבת ראש הוועדה להנצחת נרצחי פעולות איבה. המנדט שלי בעירייה הוא לעסוק רק בנרצחים אזרחים שנרצחו בעיר, גם אם הם לא תושבי העיר, כמו קסטלמן למשל, זיכרוננו לברכה, או כמובן תושבי העיר שנפגעו, נרצחו, סליחה, בפעולות איבה. אנחנו כבר מתכנסים, או, שלום, שלום, תודה רבה, מר גיל ריבוש, ראש מינהל קהילה ורווחה. זה מגיע, אני רק אומרת כמה מילים בשביל העיגול של הדברים. הוועדה הזו היא סטטוטורית, היא חובה, והיא לא, אין לה סמכויות החלטה, אך המלצה. ואגיד רק בשביל הסגירת מעגל, שאחת ההמלצות הראשונות, אפשר לראות את זה בפרוטוקול, בוועדה השנייה שהתכנסנו, נדמה לי ביוני 2024, זה שצריך עקרונות להנצחה בגלל שהוצפנו בבקשות ורצינו לראות איך מייצרים שוויוניות, אחדות וקצת גם מרחב של החלטה בשכונות וכו'. זה יצא מפה, ממש מהחדר הזה. הלכנו למרגליות, מרגליות הוציא את כתב המינוי, ואתם עסקתם גם בחיילים וגם באזרחים. אז כדי לחסוך זמן, כי זה בדרך כלל לוקח הרבה זמן, אני אעשה את הסבב. בסדר? אז אני אתחיל ברשותכם בחברת המועצה, הד"ר גברת רונית אחדות הכהן חוגייב, מחזיקת תיק הבריאות. היא חברת מועצה מטעם סיעת ראש העיר והיא חברת הוועדה, ולא הייתה ועדה אחת שהחמיצה. נכנס עכשיו חברנו, חבר המועצה הוותיק, איש מדהים, הרב, אני קוראת לך, הרב יהודה פרוידגר, מחזיק תיק צמיד והגיל השלישי, וברווחה עושה עבודה מדהימה. בדיוק סיימנו עכשיו זום חשוב בנושא מאוד חשוב, והוא איש שמקפיד להגיע לוועדה הזו. אחר כך אני רוצה ברשותכם להציג את גיל ריבוש,

יהודה פרוידגר:

שירן, העוזרת שלי.

יעל ביטון דה לנגה :

אה, נעים מאוד, ברוכה הבאה. גיל ריבוש, יושב ראש מינהל קהילה ורווחה, ותיכף בהמשך נסביר למה זה חשוב שהוא פה היום וזה שהוא נמצא פה, לא לפי סדר חשיבות, אני בסוף. אני רוצה להציג את האם השכולה. אנחנו לכל ועדה מביאים הורה שכול, מעבר לזה שחברי הוועדה הם הורים שכולים, אבל הפעם הבאנו את טלי פאר, שהיא אמו של יועד פאר, שאתם רואים אותו בתמונות עכשיו, עם אבא שלו דוד, שנרצח בנובה. הוא אזרח ירושלמי, השתחרר חודשיים ונרצח, תושב גבעת הצרפתית. ואיתי הוא החבר הכי טוב שלו, איתי מזרחי, שבעיניי, ואני גם קבעתי את זה כמדיניות, אנחנו ניתן מקום בוועדה הזו לא רק למשפחות שכולות, גם לחברים שכולים. ושי הרוש, איפה הוא, שי הרוש הוא חבר שכול, שהוא משקיף מטעמי בוועדה, כבר כל הוועדות כמעט הוא מגיע, איבד 11 מחבריו, ומורה שלו בהימלפרב, ממש החברים הכי טובים זה שכבת הגיל שלו, המדריכים בבני עקיבא וכו'. אז תודה, שי, גם על זה שאתה תמיד איתנו. אגב, אני לא שמת פה איזה משהו חדשני,

כי גיל ריבוש והצוותים שלו ברווחה יצרו משהו ייחודי, והצגנו את זה פה בוועדה, וזה הדודים והדודות. הדודים והדודות, והבני דודים, והסבים והסבתות, ואני גם משפחה שכולה מהל באוקטובר, אחיין שלי נפל ב7 באוקטובר, בן דודי נרצח בנובה, יוראי כהן זה אחייני, וירדן בוסקילה זה בן דודי, והמשפחה ספגה. וזה שהם לקחו אותי כדודה ואת הבנות שלי כבנות דוד והם עשו איתנו תוכנית מרהיבה שאני ממליצה לכולם להיכנס לראות, ועכשיו אנחנו עובדים על תוכניות חדשות, על פצועים ועוד דברים, אני מקווה שנצליח, אז זה ככה, תודה לכם. מורן,

שירה מורד:

שירה מורד.

יעל ביטון דה לנגה:

שירה מורן היא היועצת המשפטית של הוועדה. המקלידה שלנו, מה שמך? היום אני,

תהילה:

תהילה.

יעל ביטון דה לנגה:

לילה?

תהילה:

תהילה.

יעל ביטון דה לנגה:

תהילה, נעים מאוד. מתן מלכה הוא ראש הלשכה של מרגליות, וצריך לדעת שמרגליות, משה מרגליות, הוא האיש מבחינת הנהלת העירייה שעוסק בנושא הזה, מעורב בכל פרט, עושה עבודה מדהימה ומאוד מסייע לי, באמת מסייע לי ליזום דברים, ותכף נשמע גם משהו שהצלחנו. פרופסור שפרן, השם הפרטי, אני,

יגאל שפרן:

יגאל.

יעל ביטון דה לנגה:

יגאל שפרן, חבר הוועדה. והשופטת שולמית דותן, שריגשת אותנו מאוד במליאה, כשזה אושר, גם הסיפור על אמא שלה, שאת בדיוק לדעתי איבדת אותה, או לא?

שולמית דותן:

איבדתי אותה לפני 26 שנים.

יעל ביטון דה לנגה :

זה היה לפני 26 שנים, אז לא זכרתי.

שולמית דותן :

זה היה המסר.

יעל ביטון דה לנגה :

זה היה המסר, נכון, אז אני, את מי שכחתי? כמובן את חנה הרצל, שהיא מזכירת הוועדה, וד"ר, לא ד"ר, עורכת הדין, הנה, את קיבלת דוקטורט אצלי, עו"ד,

דובר :

ענבר.

יעל ביטון דה לנגה :

ענבר חן מאירי, שהיא סגנית,

ענבר חן מאירי :

אז אני ממלאת מקום,

יעל ביטון דה לנגה :

ממלאת מקום,

דובר :

מנכ"ל.

יעל ביטון דה לנגה :

מנכ"ל העמותה להנצחת נרצחי פעולות איבה, הארגון היציב העולמי.

ענבר חן מאירי :

נכון.

יעל ביטון דה לנגה :

ואחרון חביב, אני מקווה ששוב לא שכחתי איש, אייבי מוזס, אב שכול, בעל שכול, מלפני 39 שנים. אני הייתי אז בפקוד מרכז, קצינת נפגעים, ואני קיבלתי את ההודעה על משפחה שנשרפת חיים, והעולם הפגיש אותנו. שוב, זה היה לפני מלא שנים.

אייבי בנימין מוזס:

אין מקרים.

יעל ביטון דה לנגה:

אין מקרים.

אייבי בנימין מוזס:

תהפכי את המילה מקרים.

יעל ביטון דה לנגה:

אני זוכרת שהמקרה הזה של עופרה, אשתו, עליה השלום, שנשרפת חיים בהיריון, הוא לא מצליח להוציא אותה, הוא מצליח להציל שני ילדים, טל נשרף, ופצוע אנוש, גם הוא נשרף, כשהוא מנסה להוציא אותה, הוא נפצע אנוש, הוא כבר לא יכול, וטל נפטר אחרי כמה זמן, כמה שנים.

אייבי בנימין מוזס:

90 יום.

יעל ביטון דה לנגה:

90 יום, בבית החולים. ואייבי הוא היום באמת הדמות שמזוהה עם נפגעי ונרצחי פעולות איבה, והוא איתנו בוועדה הירושלמית, שזה כבוד. אני אגיד שכמה אנשים שהיו צריכים להיות פה היום לא מצליחים להגיע, או פקקים, אבל כל חברי הוועדה הם חברים בארגונים יציגים בירושלים של נפגעי פעולות איבה ונרצחי פעולות איבה ומשפחות שכולות. זהו.

אייבי בנימין מוזס:

מילה אחת עליי.

יעל ביטון דה לנגה:

אז זהו, אני רוצה לתת, לפני שאנחנו נותנים לשופטת איתנו.

אייבי בנימין מוזס:

כל פעם שאני נפגש איתך, אני כל כך נהנה להיות פה, כי לצערי, בגלל המקרה. כל הכבוד שהרמת את הכפפה, שהתקשרת אליי פעם ראשונה, אייבי, אנחנו מקימים פה בוועדה לחללי פעולות האיבה, כי

ועדת הנצחת זכרם של נרצחי טרור מספר 6
מתאריך ד' באלול תשפ"ו (17.8.26)

זה לא היה. עד ה-7.10 היינו שקופים, ממש שקופים, 4,000 נפגעים, היום כמעט 120, 120 שרשומים בארגון 30 ומשהו אלף, עדיין מחפשים מביטוח לאומי לקבל את ההכרה.

שולמית דותן:

120 לא ירושלמים, כולם ירושלמים.

אייבי בנימין מוזס:

לא, לא כולם.

יעל ביטון דה לנגה:

הוא מדבר על,

אייבי בנימין מוזס:

אני מדבר על ירושלים, זה הכי הרבה, אגב.

יעל ביטון דה לנגה:

ובגלל זה, הכי הרבה, בגלל זה נאלצנו להגיע לוועדה, כי כל חבר מועצה, פרוידגר, אני, כולנו קיבלנו פניות, כי כולנו מכירים. יש לנו, הנה, עוד חברת הוועדה,

אייבי בנימין מוזס:

אני נלחם להקים גם, נרצחה בירושלים, נרצחה בפיגוע בקו 405, לכל הנופלים,

יעל ביטון דה לנגה:

יונית מלכי, אמה נפטרה, נרצחה בפיגוע. יש לנו בוועדה גם אנשים ותיקים,

אייבי בנימין מוזס:

וכן, ברור.

יעל ביטון דה לנגה:

עם קפה הלל, יש לנו את אלחנן דנינו, שהוא אבא של אור, הוא היה צריך להיות פה, הוא מאושפז בהדסה, אז אולי הוא יספיק. ויוסי, שהודיע שהוא לא יבוא.

אייבי בנימין מוזס:

בקיצור, אני רציתי לספר איזה סיפור קטן. לפני שבועיים עשיתי יום כיף לילדים פצועים, ילדים שאיבדו את ההורים שלהם, יתומים משני הורים, יתומים מהורה אחד, וסבא וסבתא מגדלים אותם, כיתות א', לתת להם ילקוטים, 250 כאלה. זה היה באירפורט סיטי, ולאחר מכן הצגה, ספר הגיונגל. תוך כדי שאני מדבר והיא אומרת לי, בית הנשיא מחפש אותך, אז אמרתי גם פה הוא שמע

שאני עוזר. אמרתי לו, אדוני נשיא, אתה תפסת אותי, בדיוק אני פה עם ילדים. הוא אומר לי, יש גם יתומים? אמרתי לו, כן, אדוני הנשיא, גם יתומים, כל מה שסיפרתי לכם. הוא מדבר איתי, פתאום הוא אומר לי, סליחה, סליחה, לא בשביל זה התקשרתי. אני, בשביל מה התקשרת? אני רוצה להעניק לך את עיטור הנשיא.

יעל ביטון דה לנגה:

אוי.

אייבי בנימין מוזס:

אני הייתי בהלם גמור. לי?

יעל ביטון דה לנגה:

זה מרגש. אני באה, אתה מזמין אותי, אני חייבת לעמוד לידך. אני ממש חייבת. אתמול עמדתי עם הנשיא והתרגשנו ממיזם, מיצג, מיזם שהוא, גיל ריבוש יגיד כמה מילים עליו.

אייבי בנימין מוזס:

תני לי את הפרטים שלך, שתהיי.

יעל ביטון דה לנגה:

בוודאי. בוודאי. גם לגלי יש, לגלי יש הכל.

אייבי בנימין מוזס:

אז זה הסיפור של הנשיא. הוא ממש דרש, הוא אומר, אייבי, אני מכיר אותך 30 שנה, אני יודע פעולה שלך, מעשים שלך. כן, תשמע, אני הכרתי את ההורים, עד כדי כך.

יעל ביטון דה לנגה:

של מי?

אייבי בנימין מוזס:

ההורים של הנשיא.

יעל ביטון דה לנגה:

של הנשיא.

אייבי בנימין מוזס:

כן. כי אני עבדתי בנתב"ג, הם היו טסים. את שופטת בדימוס?

שולמית דותן:

כן.

אייבי בנימין מוזס:

אוקיי, אביטל חן מכירה?

שולמית דותן:

כן.

אייבי בנימין מוזס:

בן דוד שלי, אמא שלו ואמא שלי אחיות.

שולמית דותן:

תגיש לי התנצלות בכתב אחר כך.

אייבי בנימין מוזס:

אוקיי.

שולמית דותן:

לא, אני צוחקת, אנחנו חברים בלב ונפש.

אייבי בנימין מוזס:

הוא חמוד.

יעל ביטון דה לנגה:

אז לי זה נורא חשוב שמעבר שהוא חמוד, יהיה רשום כחבר הוועדה הירושלמית, איש יקר, על כל המשתמע מכך, זוכה לאיתור על פעילותו, ובעיניי זה פשוט חשוב. אנחנו בעיר מעניקים איתור למתנדבים, והרבה מהם קשורים בהתנדבות עם השכול. אני לא יודעת אם אתם מכירים את זה, אבל זו גם ועדה בראשות שופט. תודה רבה, אייבי.

אייבי בנימין מוזס:

תודה לכם שהזמנתם אותי.

יעל ביטון דה לנגה:

אתה מאוד מרגש תמיד, וכל הכבוד לך שהגעת היום. ברשותכם אני אפנה את, אז עשיתי את ההקדמה למה הגענו. תראו, בשלב שאנחנו החלטנו פה, היו לנו 108 חללים, נרצחי פעולות איבה, אזרחים. זה אמנם בשביל העיר לכאורה כל נפש היא עולם ומלואו, אבל היו לנו היקפים אדירים של לוחמים, של בני ירושלים שכבר לא גרו בירושלים אבל ההורים שלהם פה ולא יכולנו להתעלם מזה, הם רצו להיקבר פה, בצדק. והלכנו לכל ההלוויות וזה, אבל הגענו למצב שידענו שאנחנו מאבדים שליטה. ובעיני ראש העיר ומרגליות ומי שהיה אז המנכ"ל ואני, שהגעתי בדיוק לתפקיד, עשינו דבר ראשוני, לא היה בארץ וחכמנו, הקמנו את האנדרטה לנרצחי ה'7 באוקטובר, חרבות ברזל. כבר פעמיים הוספנו שמות, לצערי, מאז הטקס ביום הזיכרון הראשון, ושם נרשמו גם חיילים,

אייבי בנימין מוזס:

חללי צה"ל.

יעל ביטון דה לנגה:

ויועד מופיע שם. אני כל הזמן מסתכלת, כי לבן שלי קוראים יועד. אני שאלתי אותו דבר ראשון, קוראים לו יועד או יועד? ואני ינד תמיד ככה, הנה, ינד פאר.

דוברת:

יועד.

יעל ביטון דה לנגה:

והוא יועד, כן. והקמנו באמת אנדרטה שהושקעה בה מחשבה ואדריכלות וחשיבה שהרעיון משרת את האדריכלות. באמת הייתם שם, זו הלהבה. שי, אתה יכול לכבות את זה באיזושהי צורה? [מדברת על הטלפון הנייד שלה]. תודה. אז קודם כל היה באמת אירוע שהושקע בו, הנשמה, המחליפה הקודמת של מתן, ישבה משפחה משפחה, שלא נדלג על אף אחד, שנהגה את השמות בדיוק כמו ש, כי אני יודעת מה זה כששוכחים את אחד השמות או קוראים בלי א', עם א', כאילו, זה היה, נעשה עבודה, היה טקס מרגש ועצוב, ואנחנו מקפידים לשמר, והיום גם חנכנו גן שלם שנקרא גן אייל, בו אנחנו מנציחים את אייל חיימובסקי, עליו השלום, שהיה ראש הרל"י ונפטר מדום לב, והמקום הוא אתר תיירות במובן של תיירות, של שכול והזדהות וזיכרון. אני אישית, כמחזיקת תיק התיירות, אני לוקחת לשם קבוצות של סוכנים מכל הארץ לגן הזה ספציפית ולאתר, שיכירו, שיגידו את השמות, שיקראו אותם. וזה עשה הנצחה שוויונית, אחידה ומאוד מכובדת, לכל מי שבן העיר הזאת ובחר בה. ובזה סיכמנו את ההנצחה העירונית במובן של אנדרטה. אבל הוועדה הזו, וזה מה שלימד אותי אייבי, ורועי לפניו, שאנחנו תפקידנו ליזום הנצחות ורעיונות שהם גם במישור החברתי, ומאוחר יותר נדבר על זה. היינו זקוקים לחוות דעת מקצועית, משפטית, מכובדת, עם ניסיון, שהיו בה חברים גם משפחות שכולות, שיגידו לנו, אלה עמודי היסוד של הנצחה, תלכו לפיה, אנחנו משאירים לכם מרחב תמרון, אבל. אז בבקשה, כבוד השופטת דותן, תודה על זמנך.

שולמית דותן:

תודה רבה. תודה על ההזדמנות להיות שותפה, שותפים, בפעילות חברתית שאי אפשר להפריז בחשיבותה, ושיש לה השלכות רוחב על קרובים ורחוקים, על אנשים שזה נגע בהם ממש, על אנשים שהם במעגלים יותר רחבים מאשר הממוקדים בלב העניין, אז תודה רבה, אני רואה בזה הבעת אמון מאוד גדולה בחברי הוועדה וביכולות שלהם לתכלל את העניין הזה בהיבטים שמקיפים את כל הפנים והצדדים של הנושא עד לליטושו בצורה המקצועית והטובה ביותר.

יהודה פרוידגר:

רק שאלה מקדימה. ממי קיבלתם את המנדט לוועדה?

יעל ביטון דה לנגה:

ראש העיר.

יהודה פרוידגר:

ראש העיר?

יעל ביטון דה לנגה:

בוודאי.

יהודה פרוידגר:

מסקנות שלהם.

יעל ביטון דה לנגה:

גם הציגו לנו את זה.

יהודה פרוידגר:

מסקנות שלהם.

יעל ביטון דה לנגה:

תכף תציג לנו את זה.

שולמית דותן:

ראש העיר כתב את כתב המינוי לחברי הוועדה, אני לא זוכרת כרגע את הניסוח המדויק, אבל זה הנושא לטפל בנושא ההנצחה של כל קורבנות האיבה והמלחמות, שהם תושבי ירושלים.

יהודה פרוידגר:

אוקיי.

שולמית דותן:

אין התחייבות לקבל את המלצות הוועדה, זה מטבע הדברים.

יעל ביטון דה לנגה:

אם כי הצבענו בעד כולם.

שולמית דותן:

תכף תשמעו למה אני אומרת את הדברים כפי שאני אומרת אותם, אני אשתדל להיות מדויקת, ואני מרגישה חופשית בגלל שמה שאני לא אדייק, יש פה פרופסור, ולא סתם פרופסור, פרופסור יגאל שפרן. תראו, הוועדה שלנו, חלק מאיתנו, אני חברה גם בוועדת השמות של קריאת רחובות, כיכרות, שבילים, מדרגות,

יעל ביטון דה לנגה:

סמטאות.

שולמית דותן:

סמטאות, ועוד מעט נגיע לקומה הרביעית בבניין השביעי ברחוב מספר 14.

יעל ביטון דה לנגה:

כן, כן.

שולמית דותן:

אז באיזשהו מקום נחשפנו לעניין הזה של הנצחה דרך קריאת אתרים, רחובות וכו', על שם נפגעים, במיוחד נפגעים אם טרם פטירתם הם תרמו תרומה משמעותית לעיר. ואני כבר פותחת את הנושא שאני רוצה להיאבק בו בכל דרך. גם ראינו שצריך יותר קשרים מאשר כישורים כדי לקבל את הבקשה לקרוא אתר מסוים, אני אומרת אתר, זה כולל רחוב סמטה, מדרגות וכל מה שאמרתי קודם, כדי לקרוא אתר מסוים על שם מישהו שנפל. עכשיו, הנושא של הנצחה במרחב הציבורי, הנושא בעיניי מאוד מאוד לא פשוט, משום שהוא צריך לבטא את הערך של הערכת התרומה שנתן אותו אדם, תושב ירושלים, ושבגלל זה, בין במלחמה, בין באירוע פיגוע, בין באירוע פח"עי, מצא את מותו שם, וכל הסובבים, מהמשפחה הגרעינית וכל המעגלים שמסביב נושאים איתם את האבל הזה ללא הגבלת זמן.

יעל ביטון דה לנגה:

[נייד מצלצל]. לא, אני אעשה את זה כי אחרת זה לא יקרה. סליחה.

שולמית דותן:

ללא הגבלת זמן, וזה סיפור שאדם נושא איתו כל אחד באופן כזה או אחר, אבל, אבל גם כשזה לא בא לידי ביטוי חיצוני. אבל עדיין חברה שמעריכה את היחידים בה, שלשם קיומה במקום הזה, או בגלל קיומה במקום הזה, משהו נתן את נשמתו, ומשפחתו הקריבה את הקורבן שלו, חברה שמעריכה את הערך, מבקשת לבטא את הערך שלה לתרומה הזאת, לנתינה הזאת, לקורבן הזה, צריכה לחשוב היטב איך לעשות את זה, צריכה לחשוב לעשות את זה מתוך גם ראייה של העבר, מה קרה, איך קרה, מי נפל, למה נפל, איפה נפל, מה היה, מה הוא עשה לפני, מה הוא יכול היה לעשות, ואיבדנו, ואיבדנו. וזה נתון שאני אף פעם לא שוכחת במיוחד כשמדובר על צעירים מאוד. ומה הקשר של כל האבדה הזאת ושל כל הקורבן הזה לישיבה שלנו במקום הזה דווקא, ולעובדת היותנו יהודים דווקא, ולעובדת ירושלים דווקא שבדווקא. על כל המשמעויות הרחבות שעל כל מילה שאמרתי עכשיו אפשר לכתוב מאמר שלם, כדי לתכלל את העשייה הציבורית בעניין הזה, צריך לתת את הדעת על הרבה מאוד דברים. אחד הדברים הראשונים ששאלתי את עצמי,

יעל ביטון דה לנגה:

כמה חברים היו בוועדה רק? ואם את יכולה להזכיר את שמה.

שולמית דותן:

חמישה.

יעל ביטון דה לנגה:

ואת יכולה להגיד, יוסי כהן.

שולמית דותן:

היה יוסי כהן, היה דורון מזרחי.

יעל ביטון דה לנגה:

דורון מזרחי שהוא אח שכול ואב שכול.

שולמית דותן:

נכון.

יעל ביטון דה לנגה:

כן, שהוא מיד לבנים.

שולמית דותן:

נכון, דורון מזרחי מיד לבנים. הוא היה אמור להגיע, הוא התכתב איתי היום.

יעל ביטון דה לנגה:

כן, אני חושבת שהוא יבוא.

שולמית דותן:

הוא התכתב איתי היום, והוא אמר שהוא ישתדל.

יעל ביטון דה לנגה:

כי לנו הוא אישר הגעה.

שולמית דותן:

כן.

יעל ביטון דה לנגה:

והיה עוד אחד.

שולמית דותן:

היה יוסי כהן, דורון מזרחי.

יהודה פרוידגר:

אריה מועלם.

יעל ביטון דה לנגה:

אריה מועלם לא היה חבר וועדה.

שולמית דותן:

לא היה חבר וועדה. אריה מועלם היה יועץ, היה יועץ שהכנסנו אותו לתמונה דווקא בגלל הבקאות שלו.

יעל ביטון דה לנגה:

רק למי שלא מכיר, אריה מועלם הוא ראש האגף להנצחה במשפחות שכולות ובמשרד הביטחון, איש ותיק, אני מכירה אותו באמת 40 שנה בתחום, רק הוא עלה ועלה.

שולמית דותן:

אריה מועלם הוא זה שטביעות האצבע שלו הן באולם הזיכרון המדהים.

יעל ביטון דה לנגה:

היכל הזיכרון.

שולמית דותן:

היכל הזיכרון המדהים.

אייבי בנימין מוזס:

אני גם בונה אחד כזה.

שולמית דותן:

כן.

אייבי בנימין מוזס:

לא רחוק.

שולמית דותן:

הוא הגה, יזם וביצע. הוא ממש האבא והאימא של המקום הזה,

יעל ביטון דה לנגה:

הוא איש מגן.

שולמית דותן:

הוא לא היה חבר ועדה במקור, אבל אנחנו,

יגאל שפרן:

בישיבה אחת.

שולמית דותן:

מה?

יגאל שפרן:

בישיבה אחת הוא היה.

שולמית דותן:

לא, הוא היה כי ביקשתי. הוא היה כי ביקשתי, מתוקף הניסיון והמעמד שלו, והנגישות הרבה שיש לו והנגישות שלו למשפחות שכולות, עם כל מה שהמילה הזאת אומרת. נגישות ורגישות שלו

למשפחות שכולות עם כל מה שהביטוי הזה מבטא. אחד הדברים ששאלתי את עצמי בתחילת הדרך, דווקא מתוך הניסיון של התמודדות עם בקשות לקרוא שמות של אתרים על שם הנופלים, זה מה אפשר ומה אי אפשר, מה גבולות האפשר. הרי נקל לומר שאי אפשר לקרוא על שם כל הענפים שנפלו במצטבר ממלחמות ומפיגועים וכו', רחובות על שמה. אין מספיק רחובות בשביל הדבר הזה.

יעל ביטון דה לנגה:

נציין שבירושלים אנחנו מנציחים נרצחי פעולות איבה מ-1859. 1859 זה לפני קום המדינה. זאת אומרת, יש לנו את ה,

דובר:

גם יש לנו את הרב צורף. הרב צורף.

יהודה פרוידיגר:

הרב צורף נחשב ה,

דובר:

כן, הוא קנה אדמות.

יעל ביטון דה לנגה:

ולכן, אוקיי, אוקיי, אז מה שהיא אומרת, מה שאומרת השופטת, זה מקבל עוד יותר להבין עד כמה זה עצוב.

יהודה פרוידיגר:

זה מתחנת הקמח.

יעל ביטון דה לנגה:

נכון. סלומון.

שולמית דותן:

אי אפשר לקרוא רחוב על שם זה, וברגע שאתה קורא רחוב על שם פלוני, בעיניי זה לא הגיוני שתקרא סמטה על רחוב אלמוני.

יהודה פרוידיגר:

נכון.

שולמית דותן:

ובוודאי לא גרם מדרגות על שם פלמוני. אנחנו לא נעשה דירוג כזה בין הקורבנות, שהדירוג יבוא לידי ביטוי בחשיבות של המקום, באורך הרחוב, בגודל השכונה, במעמד של השכונה בתוך העיר, וכן הלאה וכן הלאה. מה שיוצר אי שוויוניות, בעיניי הוא פסול. ככלל התנהגות זה דבר פסול. אני רושמת, ברשותכם תנו לי רק לסיים, ואז, סליחה. לכן, הקמת הוועדה הייתה בעיניי דבר נכון, ולכן גם הסכמתי להשתתף בזה, משום שחשבתי שזה נכון שנשקיע חשיבה מהי הדרך הנכונה והנאותה, השוויונית, הלא פוגענית, המוקירה, לא רק המכירה, אלא המוקירה, את זכר הנופלים. ושנותנת לזה ביטוי בעיניי לא רק חד-פעמי, לא במובן של הנה, עשינו, אנחנו מסמנים V, אנחנו עוברים הלאה. כנקודת מוצא המדיניות שלי הייתה מההתחלה שאני מבקשת לקיים זיכרון חי, ככה קראתי לזה. קראתי לזה זיכרון חי כי בעיניי עם כל החשיבות, ואני לא מזלזלת, כי אם לא אני, מה? בחשיבות של הנצחה במבנים, בקירות, במזרקות וכו', גם אם הם היפים ביותר, גם אם הם מוקמים במקום הנכון ביותר וכו', כל עוד זה משהו שהוא עומד שם, הוא מאוד רלוונטי היום, הוא יהיה פחות רלוונטי בעוד עשר שנים, וכך על זו הדרך ילך ויפחת, תפחת הרלוונטיות שלו לאורך השנים. לכן אני ביקשתי שהזיכרון, שאם אנחנו באמת מתכוונים להוקיר ולהכיר, שזה יהיה משהו שהוא חי, משהו שהוא מתקיים בפעילות ולא רק בסטטיות של איזשהו סוג של מצבה שמציינת את השמות, ומכאן אנחנו מתקדמים הלאה, מקסימום מדי פעם מוסיפים שמות, כי לצערנו הדברים קורים, והסוף עוד מי ישורנו. לכן דיברתי על אמא שלי. דיברתי אל אמא שלי שאיבדתי אותה לפני יותר מ-26 שנים, משום שאין יום שאני לא מזכירה אותה שלוש פעמים. אולי הייתי צריכה להביא את הספר לכולם, כדי שיבינו על מה אני מדברת.

יעל ביטון דה לנגה:

אני אדאג לכך.

שולמית דותן:

שיבינו על מה אני מדברת. כי כשהוצאתי את ספר הפתגמים שהשתמשה בהם, גם היום בישיבה שהסתיימה לצערי רק ב-3.20, בגלל זה הייתי לחוצה על האיחור, ציטטתי ממנו. אז זיכרון חי בשבילי זה דבר שהוא הולך איתנו. עכשיו, נכון שלא כל אחד יכול לזכור את כל הנופלים כמו שאני זוכרת את אמא שלי. זאת ציפייה לא סבירה, זאת ציפייה לא אמיתית, ואני לא אוהבת לעשות דברים שלא עולים בקנה אחד עם האמת. אבל כחברה אנחנו כן עדיין יכולים לעשות זיכרון שהוא מבוסס גם על פעילות, לא רק, אבל גם על פעילות. אז גם אם יש אתרים ויש מצבות ויש אנדרטאות ומבנים וכו', עדיין מה שהיה חשוב בעיניי, ואני מבקשת מכם לאמץ את זה.

יעל ביטון דה לנגה:

זה ממש קולע בול למה שאתה ואני עושים.

שולמית דותן:

זה לעשות פעילויות,

יעל ביטון דה לנגה:

נהדר.

שולמית דותן:

שמבטאות את זה שאנחנו זוכרים, לא שוכחים, ואיננו רוצים לשכוח. איננו רוצים לשכוח, לכן אנחנו עושים את הדברים האלה. ואם לא נעשה את זה, אין מה לעשות, שכחה זה דבר אנושי שאין לנו שליטה עליו, ואני לא מדברת רק על מצב של שכחה חולנית, אני מדברת שכחה רגילה. שכחה רגילה היא חלק מן החיים, ובוודאי חלק מן החיים הציבוריים, ולכן בעיניי חשוב הזיכרון החי. עכשיו, איך אני, איך אנחנו ראינו את הזיכרון החי? הזיכרון החי בעיניי היה פעילות משותפת עם המשפחות השכולות. פעילות משותפת עם המשפחות השכולות, משותפת עם מי? דווקא היא משותפת עם בני הנוער, דווקא משותפת עם הצעירים. המבוגרים, גם מטבעם לזכור דברים כאלה יותר, וגם הם חשופים יותר, וגם, מה לעשות, פרק הזמן הטבעי שעומד לרשותם לזכור הוא יותר קצר. אני חושבת שלהטמיע את הערך הזה של להכיר ולהוקיר את זכר הנופלים, זה צריך להיות נחלת הדור הצעיר. והפעילות במסגרת ההנצחה צריכה להיות פעילות שמכוונת לשם. וזאת צריכה להיות פעילות מכוונת עם המשפחות השכולות, כדי שהם יראו שלא שכחו את יקיריהם, וכדי שהם יתרמו את הידע הפרטי שיש להם על אותו נופל שנפל, וכדי שיהיה חיבור בין הדור הצעיר, בין הדור הצעיר, אני דיברתי היום המון [נשמעת צרודה].

יעל ביטון דה לנגה:

בואי, אני אמזוג לך עוד, לא?

שולמית דותן:

לא, לא, אני בסדר. שיהיה חיבור בין הדור הצעיר לבין המשפחות, וכדי שהחברה כחברה תביא לידי ביטוי את ה, את הערך הזה. אנחנו חשבנו שכדי להגיע לתוצאה הרצויה ביותר, הנכון הוא לשתף את הציבור. מה יותר נכון, מה יותר טוב מזה שהציבור יגיד מה הוא רוצה. החוכמה לא מצויה לא אצל חמישה אנשים, לא אצל חמישים אנשים, יהיו חכמים ככל שיהיו, מנוסים ככל שיהיו, ובקיאים ככל שיהיו, הידע והחוכמה לא מצויה רק אצלם, ולכן חשבנו שהדבר הנכון זה שיתוף הציבור. זה לא היה כל כך מקובל בעירייה,

יעל ביטון דה לנגה:

יצא קול קורא.

שולמית דותן:

אבל אני יכולה לומר שהיה שיתוף פעולה מלא גם של ראש העיר.

יעל ביטון דה לנגה :

באף עיר לא עשו את זה.

שולמית דותן :

וגם של משה מרגליות, שנרתמו לעניין הזה. גם היועץ המשפטי של העירייה היה מעורב בזה כדי לתת את הפן המשפטי המקצועי שלהם.

שירה מורד :

אלי מלכה.

שולמית דותן :

אלי, אלי היה. אלי היה, והוא נתן, ועשינו פעולה חריגה, מיוחדת, ולדעתי חשובה, ולדעתי חשובה, אני מפחדת ליד, אני מדברת עברית,

יעל ביטון דה לנגה :

וכיושבת ראש הוועדה אני הפצתי את זה,

שולמית דותן :

זה ממש לא כדאי,

יעל ביטון דה לנגה :

בכל מקום אפשרי הפצנו את זה, ובאמת אנשים הגיבו.

שולמית דותן :

אנשים הגיבו,

יעל ביטון דה לנגה :

כולל חברי הוועדה הזאת.

שולמית דותן :

לצערי תגובות מעטות מדי.

יעל ביטון דה לנגה :

נכון.

שולמית דותן :

לצערי הנוסף תגובות שקצת החמיצו את המטרה במובן הזה שאדם קרוב אצל עצמו ולכן אנשים אמרו לקרוא רחוב, לקרוא רחוב, חזרו על הבקשות הרגילות, ואי אפשר לומר שמהתגובות שקיבלנו התעשרנו בעושר של הצעות שהיו ראויות להישקל, ולכן התכנסנו שוב לתוך החשיבה העצמית שלנו, בלי להתעלם ממה שקיבלנו. עברנו על הדברים כמובן, וגיבשנו איזושהי דעה שהתגבשה בסופו של דבר בהמלצות של הוועדה, ההנצחה צריכה להיות שוויונית, ההנצחה צריכה להיות כמה שאפשר רחבה, מגבשת בצורה הטובה ביותר את ריבוי השמות, היא צריכה להיות מעורבת מאוד בפעילות חינוכית, היא צריכה להיות לא חד פעמית אלא משהו שהוא פעיל ומתמשך, יכול להיות שבשביל זה צריך להקים צוות קבוע, לא רק ועדה,

יעל ביטון דה לנגה :

נכון.

שולמית דותן :

אלא צוות עבודה קבוע במבנה הארגוני של העירייה, שיהיה לה צוות עבודה, מחלקה קבוע.

יעל ביטון דה לנגה :

גיל, אני חושבת שזו הערה לנו.

שולמית דותן :

מחלקה קבועה, שזה התפקיד. שלה, לא ועדה שעם כל הכבוד מתכנסת פעם ב-, אלא ממש עבודה יומיומית שיטתית, שזה התפקיד שלה, ואני חושבת שכמו שיש מחלקה במשרד הביטחון ששומרת על קשר עם משפחות שכולות וכו', גם העירייה, אם היא רוצה לעשות את זה, היא צריכה, אם היא רוצה לעשות את זה ברמה המקומית, היא צריכה לעשות את זה. אני בכוונה לא מדברת על דברים מיוחדים שנוגעים לחללים של מלחמה. אני שמה את המוקד,

יעל ביטון דה לנגה :

מצוין.

שולמית דותן :

כרגע על נפגעי פעולות איבה. אני מוכרחה לומר שהייתה הצעה מאוד טובה של פרופ' שפרן איפה ואיך לעשות את זה. אני רק אסיים ואומר שאני נתתי לדוגמה, אני אמרתי שבמקום כזה שאנחנו, יוקם, אז נאמר יועד פאר, פאר, נכון?

טלי פאר :

כן, יועד.

שולמית דותן :

יועד פאר נפל, זכרו ברוך, במועד מסוים.

יעל ביטון דה לנגה:

נרצח.

שולמית דותן:

נרצח.

יעל ביטון דה לנגה:

ב-7 באוקטובר.

שולמית דותן:

ב-7 באוקטובר. אז נכון שבאותו יום היה חג שמחת תורה, שהפך לעצב מתמשך, אבל בתאריך העברי זה תמיד יהיה שמחת תורה.

יעל ביטון דה לנגה:

תמיד.

שולמית דותן:

לכן אני מדברת על 7 באוקטובר, למרות שבדרך כלל אירועים כאלה אני מעדיפה את התאריך העברי. אבל מי שלא היה דווקא ב-7 באוקטובר ואפשר ללכת לתאריך עברי, אני תמיד אעדיף אותו. אבל נגיד 7 באוקטובר, יועד פאר נפל ב-7 באוקטובר, לקראת 7 באוקטובר צריך לארגן אירוע, יום לפני, יום אחרי, זה כבר לא משנה, באותו מקום שאנחנו הצענו שייקבע. יוזמנו כיתות, פעם מבית ספר זה, פעם מבית ספר זה, שישמעו את המשפחה, שיראו מה יועד עשה, שיראו תמונות שלו, שיראו פעולות שלו, שישמעו עליו, שישמעו איך הוא נפל, איך הוא נרצח, מה קרה, כמה שאפשר יותר פרטים, ולהביא. ואדרבה, לקראת יום כזה, אחרי שבית ספר מכין כיתה, הייתי מצפה לראות אפילו ילדים בכיתה ג', אולי, לא יודעת, אולי א', הם צעירים מדי,

יעל ביטון דה לנגה:

אולי 10 ומעלה.

שולמית דותן:

אולי בכיתה ג', או ד', שיציירו איזשהו ציור, שיקשרו משהו, שיעשו איזו פעולה יצירתית. בזה אני חושבת, לזה אני קוראת זיכרון חי. לזה אני קוראת זיכרון חי. וככה אפשר לעשות לכל אחד ואחד, ולגרום לציבור להיות חשוף לאותו קורבן שנפל, להיות חשוף למשפחה שלו ולהעריך את הקורבן הזה ולזכור אותו. וכשמדובר בבית ספר, בכיתות לימוד, אפשר לעשות את זה בסבב. כמובן שזה לא

מוציא מכלל אפשרות גם ללכת לבתי ספר ולעשות את הפעילות הזאת וכו'. אבל זה היה רק בתור דוגמה, שהרעיון היה שזה לא יהיה רק מקום שחולפים על פניו במשך, בפעם הראשונה עוצרים. איד, זה הפוך ממה שכתוב בספר תהילים, אשרי האיש אשר,

יהודה פרוידגר:

לא הלך,

שולמית דותן:

לא הלך, לא עמד ולא ישב. נכון? אז הוא בהתחלה הולך, אחר כך הוא עומד, אחר כך הוא יושב. פה זה הפוך, פה הוא יעמוד ויתעכב על השמות, אחר כך הוא,

יגאל שפרן:

השופטת בוגרת חורב.

שולמית דותן:

פה בפעם הראשונה יתעכבו ליד האנדרטה עם הרשימה, משהו חדש, קצת יתעכבו, קצת יקראו שמות, בפעם השנייה הם כבר מכירים את האנדרטה, כבר יחלפו על פניה, פעם שלישית בכלל לא יראו אותה בזווית העין וכן הלאה. אני מבקשת זיכרון חי, אני מבקשת שלא תתאפשר שכחה של האנשים האלה בקרב הציבור הרחב. כל מה שישיר את המטרה הזאת, זה מה שאני מבקשת.

יעל ביטון דה לנגה:

אז קודם כל תודה רבה, ואני ממש מתרגשת, יש כמה דברים, גם כי קראנו מה שאמרת, אני גם זוכרת עוד איזה סעיף, אם תרשי לי רק להוסיף אותו, שבאמת אפשרתם, שחררתם קצת את הקשיחות ושחררתם לגמישות בשכונות ובמינהלים הקהילתיים, לא בפערים מאוד גדולים וזה, אלא ספסל, ספרייה, הנצחה שהמשפחה,

שולמית דותן:

אני כתבתי את החלק הזה, אני מוכרחה להודות,

יעל ביטון דה לנגה:

כן.

שולמית דותן:

החלק הזה כתוב כפשרה,

יעל ביטון דה לנגה:

כפשרה, אין שום בעיה.

שולמית דותן:

משום שההצעה, כמו שנתתי אותה וכמו שהצגתי אותה עכשיו, הייתה פחות קלה ליישום,

יעל ביטון דה לנגה:

פחות קלה, נכון.

שולמית דותן:

היא יותר קשה ליישום.

יעל ביטון דה לנגה:

היא קשה מאוד ליישום, אני ראיתי אותה.

שולמית דותן:

היא קשה ליישום, ולכן כדי לא לעשות כלום, כדי לא להיות במצב שעושים כלום, אז אמרנו, אוקיי, גם זה.

יעל ביטון דה לנגה:

כן.

שולמית דותן:

אבל זה בהחלט בעדיפות.

יעל ביטון דה לנגה:

אבל אני רוצה להגיד שרוח הדברים שבסוף באה גם מראש העיר, אני חייבת להגיד, אני בשיחה איתו הייתי בנושא, אהבתי את הגישה של ראש העיר, כי אי אפשר היה לעמוד, אי אפשר היה לעמוד בפניות, זה באמת היה קשה, זה לא היה אירוע רגיל, וראש העיר אפשר ברמה לא העירונית של העירייה, אלא ברמה של המינהל הקהילתי, איפה הילד למד, הספסל, אז באמת הגענו לאיזה רמות של הנצחה מקומית, אישית כמעט. אפשר להגיד שזה המשחק, מגרש משחקים שהוא שיחק בו, הספסל שהוא ישב עליו, המגרש כדורגל שהוא שיחק בו, זה בעינינו, באמת, אני מאוד אהבתי את גישת ראש העיר והיא התקבלה. זהו. אני רוצה בבקשה לפרופסור שפרן לאפשר לדבר, אחר כך אנחנו נציג את השינוי הארגוני.

יהודה פרוידגר:

אפשר להתייחס?

יעל ביטון דה לנגה:

לא בשלב הזה, אני מבקשת בסוף הפעם, בגלל שאנחנו, בבקשה לשמור את כל מה שיש לכם להגיד לסוף, כי חשוב לי שטלי שהגיעה פה וכיבדה אותנו ואיתי ידברו, יציגו לנו. אנחנו נסיים פשוט את הנושא ותודה, אני התלבטתי אם היא תהיה ראשונה בכלל, והחלטתי שאולי זה דווקא נכון יותר. תודה לך על זה.

יגאל שפרן:

אני אעשה זאת בקיצור נמרץ. אולי נפתח בזה שבמשנה במסכת אבות כתוב הלל אומר, לאמר הלל כבר נפטר לפני שנים רבות וממשיך לומר. אם נמצא איזשהו מסר של חלל מסר רוחני שיהיה לשעה ולדורות, בזה נבטא את הלל האומר והממשיך באופן רציף. כבר רבותינו אמרו שאין עושים נפשות לצדיקים, דבריהם הם זיכרונם. כלומר, נפשות אין הכוונה במונח היומי של היום, אלא אנדרטאות בגמרא לקרוא נפש. לא באנדרטאות מנציחים, אלא בחיפוש איזשהו תוכן רוחני, מה הוא אמר אי פעם במשפט לאמא, מה הוא כתב באיזשהי מחברת, איזשהי ראויה שהוא כתב לבת זוגו, או אפילו דברים כמוסים שהוא כתב לעצמו. אז אם אותו צוות מופלא שתקימו יוכל לעבור במחברות, בספרים, במיילים, בוואטסאפים, ולמצוא איזשהו מסר שנמצא באותו מקום שהשופטת, נהיה מחוברים לנפשו, לרוחו, לאיזשהי אמירה לא שבלונית, שכן בכזאת כמות של נופלים, לצערנו, עלולים אנו לאבד את הייחוד בגלל שיש כל כך הרבה.

יעל ביטון דה לנגה:

המאסה, המאסה, בגלל הייחוד.

יגאל שפרן:

האינסוף בולע את הייחוד.

יעל ביטון דה לנגה:

נכון.

יגאל שפרן:

לעומת זאת, אם אנחנו נמצא את הביטוי המיוחד, מתוך ים הדברים כיתה א' ועד אשר נפל על קידוש השם, נמצא איזשהו משפט שהניב המטבע, כמו שעשינו את הסטיקרים,

יעל ביטון דה לנגה:

נכון.

יגאל שפרן:

אפשר למצוא סטיקר רוחני, והוא ינציח את פלוני בית אלמוני, וכך ניפגש איתו, וזה גם יקנה הרבה יותר אפשרות בבית ספר לתת איזשהי עבודה לתלמידים על הנושא הזה.

יעל ביטון דה לנגה:

אני לגמרי איתך.

יגאל שפרן:

איזושהי יצירה אומנותית או איזושהי אמירה שתתחבר עם המסר שמה היא אמרה לבעלה רגע לפני האסון, מה נאמר במשפחת מוזס במסר המילים האחרונות שיחזירו את רוחה, את אמירתה הניצחת. ואני חושב שזה יהיה אתגר גם לעירייה וגם למקום.

יעל ביטון דה לנגה:

אני מקווה שאת מצליחה כל מילה לרשום.

דוברת:

כן.

יעל ביטון דה לנגה:

כי פה נאמרים על ידי שני חברי הוועדה המכובדים, באמת נכסי צאן ברזל במובן הזה בשבילנו, אפרופו ברזל.

יגאל שפרן:

איפה זה יהיה, זו שאלה בפני עצמה.

יעל ביטון דה לנגה:

זה יהיה,

יגאל שפרן:

זו שאלה שלא הייתי אסף בה מקנה אתה.

יעל ביטון דה לנגה:

אני עוד אתייעץ איתכם, עכשיו יש לי קשר ישיר.

יגאל שפרן:

אבל העיקר הוא שמעבר למילה, לתאריך ולשם יופיע משהו רוחני, משהו רעיוני.

יעל ביטון דה לנגה:

בהחלט. בהחלט. אז א', תודה רבה, אני ממש מתרגשת מהדברים של שניכם, גם כי קראתי, וכשקוראים את הדף הזה שחילקתם לנו, זה לא מה שבא, ובוועדה הזו כן מדברים בשפה הזו. תכף נספר לכם מה אנחנו עושים. בעקבות, תראו, לי לא היה דרג מקצועי. הדרג המקצועי, כל חבר מועצה ומחזיק תיק, יש לו דרג מקצועי מאוד מסודר והוא היה יכול לגשת אליו. התחום שאני הופקדתי עליו, ארבעה גורמים בעירייה מטפלים בו, כל אחד בחלק, ובעבודה מדהימה, אם זה, פגשנו פה בוועדה את אדל מן, שהיא ראש הטקס ובכל יום אזכרה של נרצח הולכים ומניחים זר ומדליקים נר ועושים משהו עם המשפחה. כל שנה, כל שנה ביום השנה. וביום השנה מיום הרצח מעמידים כתובת זיכרון, זה העירייה עושה ונעשתה פה עבודה מדהימה, היא הוצגה פה בוועדה, מי שרוצה להיכנס לפרוטוקולים, אני אוכל לכוון אותו לאיזה פרוטוקול. אדל מן הציגה את זה בוועדה הקודמת. אנחנו מאוד מקפידים על זה. היא עשתה מיפוי ב-GIS, כתוב אפילו העירוני, איפה יש לוחות הנצחה. זה קיים כבר שלוש שנים, ארבע שנים, ממופה עד סוף. אבל הייתה איזה, אדל בחוכמתה קלטה שאין אחדות מספק, אין שוויוניים. יש, פספסנו, פספסנו. דבר שני, יש לנו את העמדה למטה, שאני בעזרת השם, אנחנו נעלה אותה למעלה, כי אני לא אוהבת שהיא למטה, אבל אנחנו עובדים עליה חזק מאוד עכשיו, וזה גם, זה קרה פה בוועדה הזאת, שאיילת ששון, ראשת אגף חוויית הלקוח, שזה חוויית התושב, והדיגיטל, כרגע עובדים על השוואה בין ביטוח לאומי וצה"ל, שיהיה מדויק. ואנשים, זה יהיה גם אינטראקטיבי, המשפחה תוכל להוסיף, יהיה לה קוד, היא תוכל להוסיף, ואז כשנהיה שלמים עם הדבר, אנחנו גם נעלה את זה למעלה. זה פעולות שנעשות כבר בשגרה, במובן של באמת להחיות. אבל אני הרגשתי שיש לי את אדל, וזה טקסים, זה טקס, הנה, השבוע, יש לנו שבוע הבא, יש לנו הסרט הלוט על הפיגוע ברמות, במלאת שנה, בדיוק שנה. אז אנחנו הולכים לשם, ואנחנו מסירים את הלוט ויש טקס עם המשפחות והכול. ובשנה אחר כך יניחו זר ביום העברי, בדיוק כמו שאמרת. וזה אנחנו עושים. וזה אנחנו עושים. אבל הרגשתי שזה לא מספיק, ואני צריכה מעבר לזה, אני צריכה ליזום זיכרון חי. ואז יש לי את המזכירות, שזו וועדת השמות, וגם אני חברה בה, לא שלך, אלא וועדה העירונית. וזה עוד מסלול, כי אני מפנה את ההורים, אני מלווה אותם, מי שפונה אליי, או חברי מועצה שפונים אליי. אז זה היה מסלול נוסף, והיה את מרגליות, שהוא גם צריך לתת את הדירקטיבה מטעם ראש העיר. וצריך מאוד בעדינות, אני חושבת בזהירות מאוד, אפילו מוגזמת לפעמים בעיניי, ננהגת פה קצת זהירות מוגזמת. ויש את הרווחה, שזה החברים הכי קרובים שלי, אני מודה, מהרגע שהגעתי לתפקיד, שמה עשו בדיוק את מה שאמרתם. וכשכתבת את זה, כתבתם את זה בסיכום, אז אני הלכתי למרגליות ואמרתי לו, תראה, אני לא יכולה לעבוד עם ארבעה גורמים. אני רוצה גורם מתכלל אחד, שהוא יתכלל את הטקסים והוא, לא יכול להיות שאני, כחברה. וייאמר לזכותו של מרגליות שהוא היה קשוב. הוא אמר, מי את רוצה? ומי את מציעה? אמרתי לו, אני רוצה את, את הרווחה, כי הם עושים זיכרון, הם גם משאירים אצל המשפחות מוצר או תוצר סופי של הזיכרון, שהוא גם רוחני וגם יכול להיות מוזיקלי, יכול להיות תמונה, וגם מערב תלמידים וכו'. וזה הוסכם, ואני כבר עובדת עם גיל ריבוש, וכבר ישבנו ישיבה ראשונה וקבענו מסמרות עבודה, הקמנו צוות שכבר קיים, ייאמר לזכותך, גיל, ניבה וחני, שעשו לנו את הדודים והדודות ואת הסבים והסבתות. זה היה ביד בן צבי. אני רק אגיד למי שלא היה וגם לכם, ביד בן צבי, פעם בשבועיים היינו מתכנסים, הדודים והדודות, הבני דודים, עם מופע מוזיקלי, עם קבוצות

דיון, עם פסיכולוגים שהתנדבו לדבר איתנו. פגשנו אנשים מכל הסוגים, ובכינו, והקראנו שירים שכתבנו. אני קראתי שירים שכתבתי על אחייני ועל בן דודי. ואנשים, והיה לנו מופע תמיד. אני לא שוכחת את היום שהיה לנו אירוע של בני דודים, והזמר החמוד הזה שר "שלום לבן דודי". זה כאילו, אני לא שוכחת את זה. שלום לבן דודי, זה היה, אני לא שוכחת את זה, גם כי היינו יחד, מאה אנשים, חיילים ובני דודים, ואחר כך הצטרפו סבים וסבתות, וזה פשוט עבודה, זה הוצג פה, הראינו סרטונים, זה ממשיך. הבנות שלי, שלא האמנתי, הן באו איתי לכל האירועים, הן הלכו יותר ממני והן ממשיכות. וכעת אנחנו עובדים, תכף, אז קודם כל אני שמחה לבשר שזאת עובדה, ותמסור בבקשה למרגליות, שאנחנו ערים לקשב שלו, והוא הסכים לעשות את ההכפפה הזו, זו הכפפה ארגונית, היא לא, לא מובנת מאליה, ותודה לך גיל שהסכמת, ותודה לך שאתה גם תתכלל בעתיד מה שתוכל, ואני אשמח שתציג מה ש. לפני שאתה רק אומר אתמול, ואנחנו עוסקים בזה פשוט, ולכן אני מספרת, ממש עוסקים בזה, כשקראתי את מה שכתבת על זיכרון חי, גם שמעתי אותך במליאה, חשבתי על רקמת חיים, שזה ארגון של שתי נשים, אסקוויזו ובוסמת חזן, אחת היא אימהית, הם הקימו מיזם שאתמול, ממש הלכתי בכוחות אחרונים לנעילה של תערוכה שנייה בסדרה, והשלישית היא ממש על השולחן שלי ושל גיל והצוות שלו שהקמנו, והיה במעמד נשיא המדינה, בהיכל שלמה, במוזיאון לאומנות יהודית, וזה חתם איזה חודשיים שלושה של תערוכה שהיה מפגש בין אומנים למשפחות השכולות, ציירים, כיירים, פסלים וגם מוזיקאים, והמיזם הנוכחי זה עם האקדמיה למוזיקה, זה שירים שהחלל כתב או אמר ומישהו כתב שיר על זה. אז הכי מרגש היה אתמול שאבא של ענר שפירא, משה שפירא, שהוא גם מגיע לוועדה הזאת מדי פעם, עשה על מנשה עובדיה, הלל עובדיה, הבן של מנשה וחנה, והיא סיפרה מה זה עשה לה, וזה כל כך מה שאת אמרת, את לא מבינה, כל כך מצטערת שלא היית שם אתמול, אבל הפעם הבאה את באה, אתם באים שניכם. ונשיא המדינה גם דיבר בדיוק,

שולמית דותן:

תזמינו ואז נבוא.

יעל ביטון דה לנגה:

אני אדאג, אני נחשפתי לזה ממש לאחרונה, והייתי, והיה מרגש אתמול והתערוכה הייתה מרגשת. אנחנו עובדים עכשיו על סשן שלישי של רקמת חיים, וחיים, המילה חיים פה. אנחנו עובדים על סשן שני, כמו שאמרתי, עם האקדמיה למוזיקה, אני מחכה שנדון בזה לעומק, ואנחנו עוסקים עם עוד קבוצה שפנתה אלינו. עמותות ירושלמיות שנקרא חלומות חיים. וזה בפירוש מה ש, עם תלמידי יסודי ותיכון שיקבלו נקודת זכות ויקבלו אפילו מענק כלשהו. ולמה? פה אני רוצה להדגיש את התשומה שלי, שקשורה למה שאמרתי. יש, אנחנו למשל, אני לוקחת את המשפחה שלי, שני הצדדים, שני ה, אנחנו כל היום עוסקים בהנצחה. רק יום שישי, אנחנו עושים חלוקת תיקים, 450 תיקים לילדים לזכרו של יוראי, ואנחנו אורזים אותם מלא על מלא, זה 500 שקל לתיק, וזו פעולה ארצית. זאת אומרת כל הזמן מישהו מנציח פה. אנחנו למודי הנצחה, אבל יש משפחות שלא יודעות להנציח, יש משפחות שלא רוצות ולא יכולות.

שולמית דותן:

לא יכולות.

יעל ביטון דה לנגה:

חברה שלי, שהם משפחה,

שולמית דותן:

לא רוצות אין, רק לא יכולות.

יעל ביטון דה לנגה:

אמרה לי שרק אחרי 22 שנה הם עשו ספר הנצחה לאח נדב שנפל, חלקכם מכירים משפחת, הרבה תמר אלעד, מי שמכיר אותה, אפלבאום, זה אח שלה נדב, אני גם הייתי אז קצינת, כבר הייתי רמת נפגעים בפיקוד, ואני אומרת לכם, זה למשפחות חלק הם צריכים עזרה ולעשות ספר זיכרון, להלחין שיר שיישאר ויושמע, שיכתבו עליהם עבודות ויציירו. כל מה שאמר, זה פשוט זה, וזה הפרויקט, אנחנו עליו, ואני ממש שמחה על זה. אז זאת בשורה טובה לדעתי לתחום, לנושא. אשמח לשמוע אחר כך את דעתכם. בבקשה, גיל.

גיל ריבוש:

קודם כל תודה. אני גיל ריבוש, אני סמנכ"ל העירייה, אחראי על שירותי קהילה. אומרים רווחה, אבל בעצם אנחנו מסתכלים על זה מעבר לשירותים השותפים של הרווחה, על הרבה מאוד דברים שאפשר לעשות בשביל האנשים, התושבים, מעבר. אחרי השביעי היה לנו משימות בעירייה סביב הלוויות, 48 או 47 הרוגים בירושלים.

יעל ביטון דה לנגה:

חיילים.

גיל ריבוש:

לא רק חיילים, היה בערך חצי חצי.

יעל ביטון דה לנגה:

אה, בהתחלה, כן.

גיל ריבוש:

בשביעי עצמו, וזה הלך ותפס, אז היה לנו הרבה משימות, אבל לאט לאט התחלנו לצאת משמה ולנסות לראות איפה אנחנו צריכים להיות במצב המאוד מיוחד הזה. אז היה מקום אחד שהתעסק

עם המילואימניקים שאנחנו מרכזים, בתמיכה ובעבודה. מאוד הרבה גם מילואימניקים. ולאט לאט התחילו להתפתח ולהגיע אלינו צרכים של מעגלי השכול שמעבר למה שהביטוח הלאומי ומשרד הביטחון עושים, אנחנו מאוד נזהרים לא להיכנס למה שגורמים אחרים עושים, ופה אני רגע מסתכל כפקיד עירוני ביום יום, משפחה שכולה עם כל מה שקורה, מעגלי הקושי הם מאוד מאוד וגדולים. ואנחנו רצינו גם לחבר לעולמות שירותי התעסוקה ושירותי החינוך והתמיכה והמיצוי זכויות, ולא תמיד הצלחנו להגיע. ואז באמת התפתחו, באמת זה מאוד בקצרה, התפתחו ציר אחד שעבד עם הסבים והסבתות, סבים וסבתאות אמרו לי שצריך להגיד.

יעל ביטון דה לנגה:

כן.

גיל ריבוש:

הצד השני שהלך עם דודים ובני דודים, ושניהם הלכו הרבה יותר חזק ממה שחשבנו, אנחנו חשבנו שהולכים לקבוצה, הגיעו 147 איש בפעם הראשונה, בגן הבוטני, של הדודים והבני דודים, ואני הייתי צריך לפתוח, ומהרגע הראשון זה תפס, ואני רוצה להגיד לחברת המועצה יעלה תודה, כי בעצם מהרגע הראשון, לא רק שהיא באה ונתנה לזה רוח גבית, גם הייתה חלקה הכי שמדבר מה הצרכים,

יעל ביטון דה לנגה:

כן, כי הצטרפנו,

גיל ריבוש:

יעל והבנות שלה, לא ידענו, זה לא משהו שעשינו ביומיום, וכל העובדים, כל עובדי העירייה, זה ברור לכולנו שכולם רצו לעבוד בתחום הזה וכולם נרתמו, והקמנו איזה שהם צוותים כאלה בין אגפים, וזה הלך ולאט לאט מאירועים התכנס לכל מיני רמות של קבוצה, מקבוצות תמיכה דרך קבוצות טיפוליות ועד שירותים משלימים. כל העבודה הזאתי שמה את הזיכרון, את העיבוד ואת התמיכה במרכז, ואת הזיכרון ואת ההנצחה, כמובן זה לא משהו שאנחנו ביום ביומי חשבנו, אבל כל מה שאתם בעצם הגעתם בוועדה ומה שהוזכר פה, הממשק הוא גדול. אני אתן שתי דוגמאות לאתגר. הגיע אלינו, כיוון שהתעסקנו בזה והייתה גם עובדת שהייתה בקשר עם המשפחות השכולות, הגיעו שתי תרומות של ספרי תורה. אחת, זה חגית הפנתה אלינו.

יעל ביטון דה לנגה:

משה, סגנית ראש העיר.

גיל ריבוש:

סגנית ראש העיר. והשני, אותי, ואנחנו הפנינו לאותן משפחות שידענו שהן במצוקה כלכלית ושכל הנראה לא ראינו שיש להן כוחות כרגע לעשות הנצחה משל עצמם, והייתה הודיה גדולה בעניין הזה וזה היה נהדר. אני חושב שאנחנו צריכים לצעוד פה בזהירות וגם מתוך צניעות, כי יהיה קשה מאוד לספק את כולם. המוסיקה והשירה זה נהדר אבל יש משפחות שלא התחברו לזה. והיה, והייתה קהילה, מינהל קהילתי שרצה לעשות הנצחה לאחד מהחללים הירושלמים, ובמעגלים האלה הצורך של ההנצחה לא היה פחות מזה של המשפחה הגרעינית. היה פחות, אבל כלומר זה גם מענה, והיו בתי ספר שעשו, ואנחנו לא נוכל להכיל את הכול, ואנחנו צריכים לבחור איך אנחנו ניתן משהו שמאפשר לאנשים להיכנס,

יעל ביטון דה לנגה:

ממש. ממש.

גיל ריבוש:

אבל גם נדע שלא לכולם יתאים כל, יהיה בלתי אפשרי למצוא את זה. עד היום הגיעו אליי ארבע עמותות רק בחודשים האחרונים, שכל אחד מנסה לתקוף את זה מכיוון אחר ולנסות לסייע למשפחות, ואנחנו נעשה את זה, אני מקווה, בחוכמה. אני אגיד שאני, הן לא נמצאות פה היום, אבל אני לא עשיתי שום דבר מזה. לקחנו, חני אמסלם היא עובדת בעירייה, ולקחנו שתי עבודות מאוד ותיקות שפרשו כבר והתנדבו, היו מנהלות בחירות בעירייה, והתנדבו במלונות כמין מילוי שלהם, אנשים מאוד שווים, ואנחנו ראינו שבעבודה הזאת עם המשפחות השכולות ועם הפצועים ועם הלומי הקרב, אנחנו צריכים, זה קשה לשלוח עובדת שחדשה יחסית, ובעצם הן מרכזות את הנושא הזה כבר כמה שנים, והן יודעות להכוון והן יודעות להכיל את זה. ובעצם פתחו לנו, עשינו בערך 19 קבוצות תמיכה וטיפול רק מהדבר הזה. התפתחו גם בעולמות הפצועים, יש הבדל עצום בלעשות קבוצה לפצועים, קבוצה לפצועים שהם פגועי ראש, להלומי קרב. ההורים והמשפחה של כל אחד מהם, לא מתאר, זה חוויה אחרת לגמרי, ואנחנו לומדים את זה לאט לאט ומנסים לעשות איפה שיש. ראש העיר מהרגע הראשון, אמרו לו, אמנם לא גייסנו כסף מהמדינה, אבל לא הייתה בעיה כלכלית ואיפה שיש יוזמה, כמו שאמרת קודם, פה בשקט לגבי ההיכל, אנחנו פתוחים לזה, נשמח מאוד לכל יוזמה שהיא. כל עוד יש אנשים שיגיעו, אנחנו ממשיכים, אין לנו שום בעיה כזה, ניסינו לעשות לחברים, לבנות זוג שלא היו נשואות, ניסינו כל הזמן למצוא את המקומות שבהם אולי אפשר להעיר. וכאן,

יעל ביטון דה לנגה:

אני יכולה רק להיכנס לדברך ולהגיד שבתחילת דרכי ממש, גם בגלל שלנו יש אלמנה, ליוראי הייתה אישה, הדר, וילדה בת שנה וחודשיים, ניב, ואני ראיתי כמה קשה. אבל אנחנו משפחה שכל הזמן שיחררנו, אחותי הולכת ביום מסוים, אחותי השנייה, כאילו, ואז אני התחלתי, אני אגיד שאני קצינת נפגעים במילואים, חזרתי לעשות מילואים בגיל 62, עם נכדים, אחרי שיוראי נפל, והצבא היה צריך, הוא היה צריך אנשים עם רקע, ועברתי הכשרה, ועשיתי את המילואים שלי פה בירושלים

כמעט שלושה חודשים. זה לא קל, זה קשה היה, גם כי הסיפור האישי. אבל בירושלים יש הרבה משפחות דתיות לאומיות שהיו שבעה ילדים, ואז הבנו. ואני באתי לגיל, ואני הרמתי אליו טלפון, אני חושבת שבכיתי אפילו, גיל. אמרתי לו, תקשיב, האימהות האלה רק רוצות בנות שירות, שייקחו שני ילדים, כשהיא רגע מקריאה סיפור. אני ראיתי את הסדר יום, את הערב של האישה הזאת שהיא לבד. והמשפחות באות וזה, וזה עדיין היא לבד, ואין לה זמן בכלל לעצמה. לפחות אחת הצלחנו, שהיא הלכה לעשות כדורגל. בזמן שאנחנו, אז הבאנו ארגון רגיל, ניהלתי את הדיון הזה ואת ה, זוכר? ואיתרנו משפחה, הם התחילו לעבור משפחה משפחה, והבנו שאנחנו צריכים לעזור לנשים, אבל גם לאימהות של הנשים, כי גילינו שמי שהכי נופל עליו הסיפור, זה הסבתות מהצד של האימא. זאת העובדה, אני אומרת לכם. אז מצאנו כמה היו לנו שתי משפחות בפסגת, ועשינו משהו, כרגע זה נרגע, כי אנשים מצאו פתרונות, אבל אגיד לכם שמה שהיה בדודים ובדודות, גיל, אני אומרת את זה כל הזמן, זה ממש מידי דברי בו, זכור אזכרנו עוד. כי זה מה שעשינו שם, דיברנו, קראנו משירים שלהם, ממכתבים שהם כתבו, מצוואות שהם כתבו, מהורים כתבו, כאילו ממש זה מה שעשינו, דיברנו את הנופל והנופלת, וזה היה, אין לתאר, אין לתאר מה זה עושה בקבוצת שווים כזאת, שלא בחרנו ב. זה פשוט היה דבר, אחר כך אני נתתי לזה במה ארצית, כי אני נמצאת בקבוצות של חברי מועצה בכל הארץ, רציתי להשוויץ בעירייה המדהימה שאני חברה בה. ואז הגיעו מלא פניות אל גיל, איך אתם עושים את זה? אנחנו גם רוצים, למה אצלנו. ואז גיל עשה דבר גדול, אני מקווה שאני לא אומרת משהו שאסור לי, אבל גיל קיבל אנשים מכל הארץ שהיו קשורים לחלל הירושלמי, אתה מכיר את זה, אתם קיבלתם אנשים, היו איתי בקבוצה סבתא ודודה, שהיא הדודה שלה, אבל היא גרה בהרצליה, והיא הוזמנה על ידי ההורים.

שולמית דותן:

כן, הקריטריון הוא שהנופל ירושלמי.

יעל ביטון דה לנגה:

כן, מהעיר הזאת, מציון יצאה בשורה. אז להגיד שאני ממש גאה בכם, באמת, להגיד לך, גיל, שאתם, ואתה כל כך צנוע ושקט ועושה את הדברים.

שולמית דותן:

אני מבקשת רק שתתייחס לשאלה, איך הדברים מובאים לידיעת הציבור. אני אמנם צרכנית, לא צרכנית של תקשורת, לכן אולי אני לא יודעת כי אני לא צרכנית של תקשורת, אבל הדברים מתקשרים, הדברים נחשפים לציבור הרחב?

גיל ריבוש:

כדי לגייס אנשים לפעילות או כדי,

שולמית דותן:

בכלל, כדי לדעת.

גיל ריבוש:

אז כדי,

שולמית דותן:

היה פעם, כשעבדתי במשטרה היה כתוב, עשית ולא דיווחת, לא עשית.

גיל ריבוש:

אז ככה,

יעל ביטון דה לנגה:

publish or perish, באנגלית.

גיל ריבוש:

המאמץ הכי הגדול שלנו היה להגיע לכולם, גם כאלה שפחות דוברי עברית או כאלה שפחות עם וואטסאפ, זה היה אתגר מאוד גדול, ובעצם עם הזמן זה הלך והשתפר, כי גם היה לנו שתי עובדות שהיו עושות את הטלפונים, ולכל מי שהגיע, צירפנו לקבוצה.

שולמית דותן:

אני מדברת על הציבור הרחב,

גיל ריבוש:

רגע, רגע.

שולמית דותן:

לא של המשפחות.

גיל ריבוש:

אני מגיע לזה. קודם כל צריך להגיע לכולם כדי שיבואו לפעילות, זה הכי חשוב. הכי חשוב. עכשיו, לשמחתי היה לזה, לשמחתי..., היה לזה הרבה מאוד חשיפה תקשורתית וכתבות,

יעל ביטון דה לנגה:

כן, היה.

גיל ריבוש:

וכנסים.

יעל ביטון דה לנגה :

כולל כתבה גדולה מאוד במעריב.

גיל ריבוש :

ההערה הכי חשובה, אין סיבה שאנשים יבואו, באו סבא וסבתא מכרמיאל באופן קבוע, ואתה אומר למה לא לעשות אז זה בחיפה, אין סיבה, זה לא איזה. אז החשיפה גם עזרה שמשרד הרווחה אחרי זה יזם את זה בעוד מקומות. דרך, כמו שאת אמרת, החשיפה מייצרת קנאת סופרים גם. אז זה יחסית היה מתקשר טוב.

יעל ביטון דה לנגה :

אבל. אני חייבת להגיד שהשאלה של השופטת היא לא נוגעת בעיניי, ותכף טלי דיברה איתי, האמא שלנו פה, של יועד פאר, זכרו לברכה, היא רוצה לדבר על זה קצת, זו שאלה ממש פיקס, ואנחנו צריכים כל הזמן לשאול את עצמנו איך מגיע המידע. זה שיש פרוטוקול של הוועדה,

שולמית דותן :

אני חושבת שצריכים שהחברה כולה תדע שדברים כאלה נעשים.

יעל ביטון דה לנגה :

זה קורה דווקא, זה הוא ענה לך נכון, היו כתבות, הרשת התפוצצה מהדבר הזה.

שולמית דותן :

כן?

יעל ביטון דה לנגה :

וכלנו גם שרשרנו את זה, את מבינה, גם אני וגם חברי הוועדה והסיעות וזה, ועשינו את זה בהנהלה, זה דווקא כן. אנחנו מדברים על זה, שתכף היא תדבר, אני ברשותכם רק אקרא מה שנשיא המדינה אתמול, הרצוג, שאתם יודעים, אבא שלו, מכון הרצוג נמצא בבניין הזה של היכל שלמה, וגם יש שם דברים שקשורים בו, והוא היה, הוא זה שהגה את היכל שלמה. אז הוא כתב ג' אלול, שזה היה אתמול, תשפ"ו, אגב, אתמול יום הולדתו של הרב קוק.

יהודה פרוידגר :

יום פטירתו.

יעל ביטון דה לנגה :

יום פטירתו, אמרתי יום הולדתו. סליחה, פטירתו, תודה. אז הוא כתב, מיכל ואני,

שולמית דותן:

זה טוב לחיים בעולם הבא, חיים שמעבר.

יעל ביטון דה לנגה:

כן. מיכל ואני התרגשנו לנעול את התערוכה היפהפייה רקמת חיים. הרעיון מרגש, חכם, מנציח ומנכיח, שילוב של זיכרון ואומנות. יהי זכרם ברוך וניצור אותם בלב עימנו לעד. והוא חתם. אז זה היה לי חשוב, כי בושמת ביקשה שאני אביא את זה לכאן. אז ברשותכם, בכל ועדה אנחנו ממש נקדיש רבע שעה להתייחסויות בסוף, אבל יש לנו, אנחנו בכל ועדה מביאים הורה שכול, לאו דווקא מחרבות ברזל, אבל בעיקר הבאנו. אז הפעם טלי מגבעה צרפתית, אמא של יועד, שאת התמונות שלו הרצנו פה. בבקשה.

טלי פאר:

אז קודם כל ערב טוב. דוד, אבא של יועד, ואחים שלו מתנצלים שהם לא יכלו להגיע, אבל נמצא איתנו איתי, שהיה חבר הנפש של יועד, ותמיד אני אומרת לאיתי שזה הכי קרוב שאני יכולה להגיע ליועד. זה כבר תכף, הוא עוד מעט יהיה בן 24, אמור היה להיות בן 24, יועד, וכאילו מתחיל להיות פער בין מה שעשינו וחוונו כילד, כבחור בוגר, לבין מה שקורה עכשיו. לפני שאני אספר עליו, אני רוצה להגיד קודם כל תודה רבה לראש העיר, לחברי הוועדה ולצוות העירייה. אני באופן אישי פחות השתמשתי, אבל יש לי מספרים, אני מקבלת שיחות טלפון מעת לעת.

יעל ביטון דה לנגה:

מאור?

טלי פאר:

לא רק מאור,

יעל ביטון דה לנגה:

אה, מהרווחה.

טלי פאר:

גם מכל מיני, אני לא יודעת לשייך, אבל הציעו לי. גם אני בהשכלתי, יש לי שני תארים בעבודה סוציאלית ותואר במינהל עסקים, הייתי מנהלת עמותה.

דובר:

איזה עבודה?

טלי פאר:

מה? כבר לא, אבל אפשר, יכולה להיות. אז אני יודעת לעזור לעצמי. והשיחה שלי, וגם איתי, לשמחתי, הוא סטודנט לעבודה סוציאלית במסלול קהילתי, אז אני יודעת לעזור לעצמי, גם יודעת לדבר יפה מאוד. אבל עיקר השיחה שלי עם יעל, היא באה ממקום שאני לא בטוחה שכולם יודעים לעזור לעצמם. אני מדברת על משפחות שכולות עכשיו. ואני יכולה לספר לכם מה אני עשיתי. אני עשיתי ספר, אנחנו הזמנו את כל מי שרצה לכתוב על יועד. זה הדבר הכי טוב שעשיתי בחיים שלי. קיבלנו 50 מכתבים שנותנים לנו, ההורים מכירים את הילד, יודעים את הרוב, אבל עדיין קיבלנו את יועדי ב-360 מעלות, הכול היה טרי, זה היה בשנה הראשונה, הפקנו אותו לקראת יום השנה. וזה, גם אני לא אותו בן אדם שכתב את המכתב, זאת אומרת, זה הנציח משהו עבורנו שאין לו מילים, אין לו מילים. בתי הספר, לי באופן אישי לדבר על יועד, או לעשות משהו על יועד במקום שהוא היה חלק ממנו, זה מקבל עוד משמעות. ברור שאני רוצה שכולם ידברו על הילד שלי, אבל גם בבית הספר היסודי עשו פעילויות סביב יום זיכרון.

יגאל שפרן:

איפה הוא למד?

טלי פאר:

הוא למד בבית הספר היסודי יאנוש קורצ'אק ובבית ספר תיכון הגימנסיה העברית. ובשני המקומות, זה ממש מרגש מה שהם עשו ועושים, גם בטקס השנה הראשון, ביום הזיכרון, וגם אחר כך, ויש את הספר בספרייה, ועושים פעילויות, והמורים בקשר איתי, ומנהל בית הספר איתי בקשר, וזה. זאת אומרת, מה שאני באה לומר זה, אני מדברת על עצמי, אני בטוחה שיש הורים אחרים, אבל המקום שלנו, ההנצחה, הזיכרון, הוא יותר משמעותי במקום שאנחנו מחוברים, שהכירו אותו, שידעו מי הוא. וגם צריך נורא להיות זהיר, כי למשל, אני לא הבאתי לכם את הספר, ואני אגיד למה, כי יש, אני לא יודעת, אלף נופלים, לא יודעת כמה חללים ונופלים, זה כבר בסוף השמות והפרצופים, אני רוצה שמי שהכיר את הילד שלי, אז שהוא יקרא את המכתב שאני כתבתי לו, זה יהיה, נדבר אליו. אבל כשרואים כל כך הרבה, אז לא בטוח, אני אומרת את זה רק לתשומת לב. ועשינו גם סרטונים, בית הספר הפיק לנו סרטון, את תשלחי להם את זה אחר כך.

יעל ביטון דה לנגה:

אני אשלח וגם אנחנו נקריין לכם את הסרטון.

טלי פאר:

זה היה הקונספט שהם מראיינים אימהות, ובית הספר עשה את זה, ועשו לנו עוד משהו באינסטגרם. עכשיו אני רוצה לספר לכם על יועד, רק בגלל זה אני באתי לפה, כי בעצם כל מקום שמזמין אותך, יש תן וקח בחיים, אני רואה יש פה אנשים מספרים, משכילים, בעלי ניסיון, כמעט אין בחיים רק תן או רק קח, אז זה תן וקח, ואז כשמזמינים אותי, לי יש הזדמנות לספר על יועד,

שזה עוד סוג של הנצחה, אולי לתרום מהניסיון, מהרגש, מהזה שלי. אז אם יש צוואה רוחנית שאפשר לקחת מיועד, שאנחנו לא עשינו מספיק, אנחנו עשינו מדבקה, החברים, שמי שלא יודע, לא יודע שזו המדבקה של יועד, אין תמונה, יש רק את השם שלו. אז הצוואה הרוחנית של יועד זה בעצם שהשמיים הם הגבול, אבל הדרך היא דרך ארץ. עכשיו, תמיד היינו צוחקים על יועד שהילדה מכיתה ג' היפה הזאת, עם השיער, הייתה מבקשת ממנה לסחוב לה את הספרים, והוא היה כזה גדול כזה, אתה יודע, סוחב את הספרים. היו צוחקים עליו שהוא כזה פראיר וכזה. אבל רק מתוך המכתבים ובשבעה, רק אז הבנו, ואימא מכירה את הבן שלה, אבל רק אז הבנו איזה לב רחב היה לו, וגם האופן שהוא, קשה לי להגיד נרצח, התחלתי להגיד את זה רק לפני אולי כמה חודשים. אז אני ברשותכם אקריא, כי זה קשה. יועד נולד בשבת, בראש השנה, ונלקח מאיתנו בטרם עת, בגיל 21, בשבת של שמחת תורה. הוא הבן שלי, טלי ודוד ואח לשחר ויונתן. הוא נולד וגדל בירושלים ולמד בתיכון הגימנסיה העברית. הוא נלחם להעלות את הפרופיל הצבאי שלו. ממש, הגענו בסוף לאיזה רופא סנדלר שהעלה לו את זה מ, אני ידעתי שהוא סנדלר, אבל לא רציתי להתווכח עם יועד, והוא העלה לו את זה מ, לא יודעת, 60, לא יודעת.

שולמית דותן:

60 ל97, רופא סנדלר, יש רופא גמיש.

טלי פאר:

אוקיי, תודה. אז השופטת, סליחה, לא אמרתי את שמו, אבל בסדר.

שולמית דותן:

אני יודעת מה זה להיות רופא, אני יודעת מה זה דורש.

טלי פאר:

ואני לא רציתי לעמוד בדרכו, הוא שירת כלוחם.

יגאל שפרן:

את אמא שלו.

שולמית דותן:

לא, יש לנו פרופסור פה גם, גם לרפואה.

דוברת:

פרופסור לרפואה.

שולמית דותן:

סליחה, אמרתי רופא מסוים, לא הרופאים.

יגאל שפרן:

אני לא רופא, הדוקטורט שלי הוא באתיקה רפואית, אבל לימדתי את ה,

יעל ביטון דה לנגה:

גם חברת המועצה היא מלמדת באוניברסיטה העברית בבית ספר לרפואה. ספרי, תגידי מילה.

דוברת:

אל תצחקו.

דוברת:

אני חשבתי שיש לנו פה גם רופאה.

יעל ביטון דה לנגה:

היא חוקרת, יש לה מעבדה.

דוברת:

וואו.

יעל ביטון דה לנגה:

אז יש לנו פה אנשים מאוד,

דוברת:

מקסים.

יעל ביטון דה לנגה:

אוקיי.

טלי פאר:

רופא כלשהו שלא עמד בפני החלומות של יועד, זה שונה משלושת הרופאים הקודמים שהוא ראה. והוא אפשר לו להתגייס כלוחם, והוא שירת כלוחם בחטיבת הנחל. הוא השתחרר באוגוסט 23, חודשיים בדיוק לפני הירצחו. הוא תכנן לצאת לטיול הגדול ולחזור ללימודי משפטים ומינהל עסקים. אני אגיד ששמעתי שיש אנשים, לא כולם, אבל יש אנשים שחושבים שמי שהלך לנובה הוא מסומם, שמעתי, אולי מגיע לו, שמעתי, גם את זה שמעתי. אני אגיד שבשבילו זה היה הפעם הראשונה שהוא הלך, שחברה גררה אותו למסיבה, שאני אימא מאוד משחררת. איפה המסיבה?

בדרום, תיהנו, תיסעו בזהירות, לא לשתות לפני שנוהגים, זהו, זה הפחדים של אימהות בגיל 21, מה, לא יכולה לעמוד בדרכם. אז זו הייתה המסיבה הראשונה והאחרונה שהוא השתתף בה. יועדי היה איש של אנשים, הוא אהב אנשים באשר הם, והם מאוד אהבו אותו. אומרים שהשמיים הם הגבול, אבל הדרך צריכה להיות דרך ארץ, וכך בדיוק היה יועדי שלי. הוא היה מנש, בן אדם ערכי, חכם, סקרן, מצחיק, בעל יכולת מופלאה של אהבת האחר וקבלתו ללא תנאים. אני הרגשתי איתו מלכת היופי של ירושלים, ולא משנה באיזה מצב רוח הייתי, פשוט, ואני יודעת שהוא גרם להמון אנשים את ההרגשה הזאת של מין הזדקפות כזאת, משהו כזה מאוד נינוח, מאוד נוסם.

שולמית דותן:

הוא היה הבכור שלך?

טלי פאר:

לא, הוא היה הקטן שלי.

שולמית דותן:

הצעיר?

טלי פאר:

הצעיר, והבסטי. אוהבים את כל הילדים שלנו, ותמיד אני אומרת לילדים ש, האם ירוק הוא יותר מכחול או מסגול? לא יודעת. ולכן האהבה של אמא לילד, קודם כול היא מקבלת כל מיני גווני, פעם ירוק, פעם סגול, פעם כחול, וגם כל פעם אתה אוהב את כל אחד, אתה לא אוהב את הילדים פחות או יותר. פשוט הוא היה הבסטי שלי, הוא הבין אותי, אני הבנתי אותו.

שולמית דותן:

לבדואים יש הגדרה. שאלו בדואי, איזה מכל הילדים שיש לך, בטח היו לו איזה 18 ילדים, אתה אוהב יותר? אז הוא אמר, את הרחוק עד שהוא יחזור, את הקטן עד שיגדל, ואת החולה עד שיבריא. זה הכחול והירוק שלך.

טלי פאר:

כן. כן. אז היו בו נדיבות וחמלה, והוא היה תמיד נכון לוותר על טובתו האישית ולהירתם לעזרת האחר. כך הוא היה בחייו, וגם ברגעי האחרונים, שלמרות שהם היו מאוד כאוטים ומפחידים, הוא פעל בגבורה והציל את חייה של חברתו. עם פרוץ מתקפת הטילים, דרך אגב, יועד, יועד, ענר שפירא, הירש גולדברג פולין והחברה הזאת הם יצאו ביחד מירושלים, מהסירא, נסעו ביחד, יועד הכיר,

יעל ביטון דה לנגה:

סירא זה פאב ברחוב סירא, ככה זה נקרא סירא, בבן סירא, בבן סירא יש מקום שהצעירים מאוד אוהבים.

יהודה פרוידיגר:

אה, רח' בן סירא.

טלי פאר:

מה אתם חושבים שהם עשו שם? פאב, נכון. לא, הם ישבו ושיחקו משחקי קופסא.

יעל ביטון דה לנגה:

בית מדרש.

טלי פאר:

אבל זה מה שלמדתי רק אחר כך. יש המון דברים שאתם מגלים רק אחר כך. הם פשוט היו אוהבים לשבת שם, ואולי איתי אחרי זה ישלים את דבריי. עם פרוץ מתקפת הטילים, יועד וחבריו ברחו במכונית ממתחם הנובה והגיעו למיגונית הסמוכה לקיבוץ רעים. המיגונית הותקפה על ידי מחבלים, ברימונים ובירי, ויש את הסיפור המפורסם על ענר והרימונים. עוד אנשים זרקו, ענר היה גיבור ישראל, אבל היו עוד אנשים שזרקו ועשו. אני יודעת גם מתחקיר של הצבא שברגע שהמיגונית התחילה להיות מותקפת, אז בעצם מי שהיה ליד קירות, הם אלה שניצלו. ובעצם יועד, ברגע שהכל התחיל, הוא הלך קדימה לפני החברה הטובה, החברה הזאת וזיו עבוד, הארוסה של אליה כהן, או שהם התחתנו כבר, אני לא יודעת, מי שהיה בשבי, אליה כהן, ובעצם הוא סוכך עם הגוף שלו, הוא היה כזה ציאבי, אתם רואים, קצת גבוה וציאבי כזה, היא גם מספרת שהוא כזה חיבק אותה, אמר לה אל תדאגי, הוא ממש סוכך עליה עם הגוף שלו, וזה חלק שקשה לי, הוא נפצע מרימונים, הוא עשה לעצמו חוסם עורקים, ואחר כך הם עשו וידוא הריגה, וממה שהצלחנו לאסוף, כי למשל הצבא נפגש איתנו רק לפני חודש וחצי, המון מידע אנחנו אספנו לבד, והמשטרה אמרה לי, תלכי לחברה הזאת, אני לא יודעת מה, תלכי לחברה הזאת, היא מקור המידע הכי טוב, המון דברים היה ממש צריך לאסוף לבד. אז ממה שהצלחתי לעשות אחד ועוד אחד, אז הוא כנראה עזב אותנו בבוקר שמחת תורה, ב-7 באוקטובר, בשמונה וחצי בבוקר. אנחנו בחרנו, אני בחרתי, לא לקבור את יועד בהר המנוחות, אני רציתי מקום שנוכל ללכת אליו ולהרגיש בטוח, להרגיש נוח להיות בו. לכן הוא קבור בנס הרים, שזה קצת מקשה עלינו, המשפחה, כי זה שלושת רבעי שעה לכל כיוון, ויש אתגר עם ההשקיה. ואני רק אקריא מה, ניסחנו את זה אז, אבל זה נכון כל יום, כל שעה. דידי שלנו, אהוב ליבנו, משוש נפשנו, מלך שוקולד עם הלב הכי גדול בעולם, בן אדם מדהים, צנוע והנדיב באדם. החותם העמוק שהשארית טבוע בנשמתנו. אנחנו כל כך אוהבים אותך ולא מפסיקים להתגעגע. זכותך יתגלגל איתנו לנצח. אתה בליבנו תמיד ולתמיד. ותודה שהקשבתם לי.

יעל ביטון דה לנגה:

חנה, תקריני.

שולמית דותן:

תודה שנתת לנו את יועד.

יעל ביטון דה לנגה:

נקרין סרטון קצר, רגע, אני גם רוצה אחר כך שתדבר. בסדר? קצר?

איתי מזרחי:

בסדר.

יעל ביטון דה לנגה:

אבל נקרין את הסרטון קודם. כתבה שנעשתה על יועד. זה זה?

[מקרינים סרטון].

יעל ביטון דה לנגה:

יהי זכרו ברוך. תמיד זה קשה. בבקשה, איתי. אני אשמח לשמוע משהו ממך על הזווית הזאת של החבר והחברים.

איתי מזרחי:

קודם כול, אני חייב להגיד לכם שטלי זאת הבחורה הכי חזקה שאני מכיר, הכי לביאה שאני מכיר, בטח אחרי ה-7 באוקטובר, אני רואה אותה בתור, מה שנקרא, מורתי ורבתי קצת לעתיד, לחיים, וכזה, זה כמו אמא שנייה בשבילי, אני מתייעץ איתה על דברים שעם אמא שלי לא מתייעץ, אני מדבר איתה על דברים שעם אמא שלי אני לא מדבר, והיא ממש מלווה אותי ומחזיקה אותי בכל הדבר הזה, שעוד מעט שלוש שנים מאז אותו יום. ובאמת, מאז אותו יום החיים של כולנו השתנו. יועד הוא באמת היה הגבר הכי מנש והיה כבר גבר שאני מכיר שהכרתי כל חיי ואף אחד לא יוכל להחליף אותו. זה בן אדם שעצם הנוכחות שלו בחדר אתה מרגיש אותה, הוא נותן לך ביטחון בנוכחות, אתה יושב עם בן אדם שלא שופט אותך אף פעם, אתה באמת מרגיש איתו הכי בטוח שבעולם, גם עכשיו שאנחנו יושבים פה ומדברים ומדברים ומדברים אני מרגיש אותו ברוח שלו, שאת פה ככה מדברת עליו, טלי, זה כאילו זה בשבילי עולם ומלואו, ובאמת מאז אותו יום החצי השני שלי בעצם נקטע, ובאמת ההתעסקות הזאתי בהנצחה, וועדת, בשבילי אישית זה משהו שהוא מאוד מאוד ממלא וחשוב, ובאמת עם כמה שקשה למלא את הדבר הזה, את החלל שיש, זה משהו שאישית בשבילי, וגם בטח בשביל טלי ולמשפחה זה משהו שהוא ייתן איזשהו אוויר לנשימה קצת לדעת שיש עוד מקום בירושלים שאנחנו יכולים ללכת אליו ולהיות שם ולראות אותו ולדעת שיש לנו איזה חיבור מסוים אליו. אני יכול להגיד לכם בנימה אישית שעד עכשיו הזיכרון, הדרך שלי להנציח

אותו בצורה אישית, זה החיבור שלי אליו, זה לעלות אליו בימי שישי בצהריים לפני כניסת שבת בצהריים באזור שעה שתיים שלוש, לעלות אליו, לנסוע לנס הרים, לעשות את הנסיעה הזאתי ופתאום הדרך מקבלת משמעות אחרת, ופתאום הדרך הזאתי אליו מקבלת משמעות אחרת, ולשבת איתו עשרים דקות, חצי שעה, כמה שאני יכול בימי שישי, שאני מצליח לעשות את זה, אני עושה את זה, וזה באמת מבורך שאתם עושים פה את הוועדה הזאתי. אני בטוח שאתם שומעים הרבה סיפורים, בטח כי אתם מתעסקים בזה, אבל יועד זה היה בן אדם, באמת אין איך לתאר את הבן אדם חוץ מזה שהוא היה יחיד ומיוחד, אין דברים כאלה, לא היו דברים כאלה. והוא היה החבר הכי טוב שבן אדם יכול לבקש, חבר נפש לכל דבר, חבר לחיים לכל דבר, חבר שמלווה אותך גם אחרי זה. כמה שקשה וכואב לדבר עליו בלשון עבר, אנחנו עוד מעט שלוש שנים אחרי, והנוכחות שלו עדיין נוכחת איתנו, זה נראה לי אומר הכל על מה הבן אדם היה בשבילנו, בשביל כולם.

אייבי בנימין מוזס:

מאיזה גיל הכרת אותו?

איתי מזרחי:

אנחנו הכרנו בגיל 14, 15 כזה, ומאז הקשר היה קשר... אני יכול להגיד לכם באופן אישי שההורים שלי חשבו שאנחנו זוג כאילו בצורה אמיתית, לא בצחוק, ממש.

טלי פאר:

היינו קוראים להם בעלו ואשתו.

איתי מזרחי:

כן, ממש ככה. ההורים שלי היו שומעים אותי מדבר עם יועד, היו בטוחים שזאת חברה שלי. היו אומרים, עם מי אתה מדבר ככה? עם חברה שלו הוא מדבר ככה, כמו שאני דיברתי איתו, וזה.

יעל ביטון דה לנגה:

אמר כבר קנאת דוד על יונתן.

איתי מזרחי:

כן, ממש.

יעל ביטון דה לנגה:

ולא בהקשר ה,

שולמית דותן:

איתי, יש לי שאלה. אתה אמרת שיועד היה יחיד ומיוחד, לא היה וגם לא יהיה. עכשיו, אנחנו יודעים שכל אדם הוא עולם שלם, מלא, ייחודי. אגב, אין שני בני אדם, לא אלה שהיו ולא אלה שהיום ולא אלה שיהיו, שיש להם אותה טביעת אצבע, שזה רק מראה כמה האדם הוא בריאה אלוקית ולא שום דבר שהתפתח במקרה.

רונית אחדות הכהן:

גם לא תאומים זהים.

שולמית דותן:

סליחה?

רונית אחדות הכהן:

גם לא תאומים זהים.

שולמית דותן:

אפילו לא תאומים זהים. את יודעת, אני באה מהעולם הפלילי, אז טביעת אצבע בשבילי זה גם עוד כלי עבודה. אז דווקא בהקשר שאנחנו מדברים עכשיו, שאני דיברתי על זיכרון חי, ולספר גם לקרובים וגם לאלה שלא קרובים, אבל להראות מי הם היו, הקורבנות היקרים האלה, להראות שהם יכולים להיות מודל מנחה, מודל שעדיין יכולים להשפיע, כי כשילדים ישמעו אותך מדבר ואת טל מדברים על,

איתי מזרחי:

טלי.

שולמית דותן:

איך?

איתי מזרחי:

טלי.

שולמית דותן:

טלי, מדברים על יועד כמו שאתם מדברים עליו, זה כדי להגיד, תראו, תראו מה הוא היה, תראו מה הוא עשה, קחו משם את מה שאתם יכולים לקחת. במובנים אלה מבחינתי, ויש כאן רופאה, זה כמו שאדם שתורם כליה והכליה שלו נמצאת בגוף אחר, אותו גוף אחר לא יכול לשכוח שיש לו שמה משהו שהוא לא היה שלו במקור, אבל הוא חי איתו.

יעל ביטון דה לנגה:

זה מה שנותן לו את החיים.

שולמית דותן:

והוא חי איתנו.

יעל ביטון דה לנגה:

נכון.

שולמית דותן:

אז יכול להיות שאני קצת יותר מדי פואטית ורומנטית בחשיבה שלי בדברים האלה, אבל לשם אני חותרת. לשם אני חותרת.

יעל ביטון דה לנגה:

כן.

איתי מזרחי:

אני מדבר עליי אישית, אבל אני אומר שאני, מה שחשוב לי שאנשים ייקחו זה כי את יועד אי אפשר להחזיר, ואת מה שיועד היה בשבילי ואת מה שיועד היה בשביל טלי ומה שיועד היה בשבילנו החברים, זה משהו לא רגיל. קשה לתאר את זה במילים כמה הבן אדם הזה היה הדבר הכי חשוב בשבילי ובשבילנו החברים. זאת אומרת אנחנו קובעים לצאת החברים, אוטומטית אתה שולח הודעה ליועד ראשון, אם אתה בא. אם אתה בא, אני בטוח בא, אבל אם אתה לא בא, 90% שכנראה אני גם לא בא.

שולמית דותן:

בוא נלמד על ערך החברות, נלמד מיועד על ערך החברות.

איתי מזרחי:

אני אחד שעובד עם נוער בקריית יובל, ומה שאני יודע שאני בחיים לא אוכל להעביר את הערך, את יועד, מה שיועד היה בשבילם, כי אי אפשר. אני באמת עוד לא מצאתי דרך שאני יכול להסביר לאנשים מי זה היה יועד בצורה הכי טובה, ואני כל פעם מנסה ואני עובד על עצמי כמה שיותר להסביר להם מה יועד היה. אבל חשוב לי שהערך של החברות והערך של המשפחתיות, כי הוא היה גם אח מדהים, הוא היה אח עוטר, הוא היה בן, אין דברים כאלה, מה זה, זה איבדנו נכס. אבל מה שכן חשוב לי זה שאת הדברים שאנחנו כן יכולים להעביר הלאה, זה את הערכים שהיו בינינו, בין החברים, בין המשפחה, דברים האלה כן אפשר איכשהו כן להעביר, שאנשים ייקחו את זה הלאה, כי בסוף גם אני בתור תלמיד תיכון ותלמיד יסודי הייתי הולך והייתי שומע סיפורים, ובדיוק בסוף היה

חשוב לי להבין, עכשיו אני חושב על זה בצורה אחרת, שחשוב לי להעביר את הערך, את הערך של החברות, שתהיו חברים טובים, כי עוד שנתיים אתם הולכים להתגייס, ואתם לא יודעים מה יקרה.

שולמית דותן:

בדיוק על זה אני מדברת.

אייבי בנימין מוזס:

אני חייב,

יעל ביטון דה לנגה:

חברים, אני צריכה לקטוע כי עברנו את הזמן, אז אני אני עושה סבב בכל זאת, ואני אשמח,

אייבי בנימין מוזס:

רגע, אני חייב להגיד משהו.

יעל ביטון דה לנגה:

כן, כן, אתה עכשיו מגיב, זה סבב ההתייחסויות. תודה רבה, רבה רבה.

אייבי בנימין מוזס:

למה שאלת,

יעל ביטון דה לנגה:

קצר ולעניין, כי אסור לי למשוך את הזמן, יש עוד,

אייבי בנימין מוזס:

לא, לצערי זה לא קצר, יש לי הרבה מה להגיד.

יעל ביטון דה לנגה:

אה, סבבה.

אייבי בנימין מוזס:

למה שאלתי אותך באיזה גיל? אני חי את טל דרך החבר שלו, עד היום.

יעל ביטון דה לנגה:

הבן שלו.

אייבי בנימין מוזס:

טל וליאור היו בגן ילדים ביחד. כשקרה מקרה של טל, הוא אומר לאמא שלו, איבדתי אח. הוא הגיע למצוות, הזמין אותי להדליק נר, זכרו של טל. הוא התגייס, הוא בא אליי עם המדים, טל מתגייס איתי היום. הוא התחתן, שם אותי בחופה איתו ביחד, טל איתי פה מתחתן. הם נסעו לחו"ל, הוא ואשתו, טל איתי ביחד. עצם היום הזה, כבר כמעט 44 שנים ליאור בקשר איתי. כלומר, כל מה שהוא עובר, אני מסתכל מה טל היה עושה. אוקיי. זה מאוד חשוב שיש לך אותו, זה הגב שלך.

טלי פאר:

אני יודעת.

איתי מזרחי:

היא הגב שלי

אייבי בנימין מוזס:

לא הייתי צריך להגיד לך את זה, כי אני הרגשתי אותך. זה בדיוק מה שאני הרגשתי, אמרתי הייתי חייב להגיד לך. נושא לגבי ההנצחה. אני לפני 12 שנים בערך, הגעתי לכל העיריות במרכז, גם לבאר שבע, כל המקומות, אמרתי, חברים, אתם מבזבזים ופוגעים בנופלים שלנו. כל אחד שתפס הוא אבן, אנדרטה שלנו, ברחוב יפו, ברחוב זה, זה לא נכון. כמו שאתה אמרת, לאט לאט זה נשכח. [מישהו מתעטש] לבריאות, צדקת. ביקשתי מהם שהיא אנדרטה אחת בכל עיר, שם כל השמות. איפה? ליד בית ספר, בכוונה ליד בית ספר י"א י"ב, הם דואגים לאנדרטה, יש שם ספסלים, מדברים על הנופלים, כל פעם אחד מאימהות או אב שמגיע, מספר עליו, כי תלמיד משתנים, זה דברים מדהימים, ואני מציע לכם, תעשה סיבוב. הרצליה, רעננה, פתח תקווה, כל האזורים וכל ראשי הערים הקימו את הרעיון הזה, ויש תמונות גם של אנדרטאות שהם הקימו עם השמות שלהם. ולגבי רחוב, עופרה אשתי הייתה מנהלת מתנ"ס בראש העין, ותמיד אחרי 120 שלה באים לספר סיפורים. אייבי, אתה לא יודע איזה אישה היא הייתה, קראו לה איש כזה, היחידה אצל התימנים, ראש העיר. והיא כנראה שעשתה הרבה מאוד מצוות, ככה סיפרו לי. משפחה שהיה קושי לחיות, כנסי לאיזשהו חוג, אין בעיה, אל תשלמי, דברים כאלה. ראש העיר כל כך אהב אותה, עד כדי כך הקריא רחוב על שמה, האזרחית הראשונה, לפני 38 שנה, שיש רחוב שמוביל למתנ"ס, ויש אנדרטה בתוך המתנ"ס הזה. אז ילדים רואים מי זו הייתה עופרה מוזס. לגבי האנדרטה אצלנו ביישוב, שמו אנדרטה יפהפה, אני לא יודע אם יש לי את זה פה, אני יכול להראות את זה. פסל ענק של שלוש קומות, אמא, הכניסני תחת כנפך. אמא ובן, וזה צופה בדיוק שני קילומטר לאזור של הפיגוע. כלומר, יש את זה, כל יום זיכרון, כל הבתי ספר, אגב, בארץ, מזכירים איפה שלמדו. כלומר, יש גם את הסיפורים של הדורות, והזיכרון תמיד יישאר. ואני נלחמתי כבר יותר מ-12 שנים להקים היכל הנצחה שלנו, ממש מלחמה שעריים ביחד עם ראש הממשלה עד שהוא הסכים, ויש לנו כבר תקציב, הולכים לבנות, כל ה-1,200 של הנובה יהיו שמה, עם השמות שלהם היית בהר הרצל, עם האנדרטה שלנו?

יעל ביטון דה לנגה:

כן.

אייבי בנימין מוזס:

שם. וכמו שאת אמרת, מ-1851, הרב צורף, הוא רשום שמה, כן. וכל זה יהיה עכשיו, אצלנו אני יודע שזה יהיה גם מין מרכז מבקרים.

יעל ביטון דה לנגה:

קצת כמו היכל זיכרון.

אייבי בנימין מוזס:

היכל זיכרון ומרכז מבקרים על כל האסונות שהיו פה, נובה, הדולפינריום, מלון פארק, כל הדברים הרציניים שהיו, שאנשים שבאים, כי נהוג לומר שכל האנשים, ראשי ממשלות, נשיאים, לא מגיעים להיכל ההצנחה של צה"ל, הורים לחיילים, אבל האזרחים רוצים לשמוע מה היה. אין דבר כזה שיש תינוק בין יומו שנרצח, הוא רשום באנדרטה. אין דברים כאלה. או שחללים ילדים משני הורים. בצה"ל יש מקרה אחד, מקרה אחד בצה"ל, ששני הורים נהרגו בתאונת דרכים ואני טיפלתי בילד הזה. הוא היה תינוק כשזה קרה, בגיל 18 הם לא הכירו בו, כי בצה"ל אין כזה דבר. אז הכנסתי אותו אליי, שיקבל את כל הזכויות, כמו ארנונה. כל מיני דברים שאנחנו מנסים לעשות בכנסת, ישיבה שעשינו עם אכ"א, לדברים, איך אומרים, הגיבורים האלה, שבאמת הצלחנו.

יהודה פרוידגר:

אגף נפגעים.

אייבי בנימין מוזס:

עם אגף נפגעים, כן. סך הכל, העשייה שלנו, כמו שאת אמרת, וזה דבר מבורך, ועושים את זה, גם ביקשתי גם אצלכם בירושלים, כי זה נראה לא טוב, כל, תפוזר 700 אנדרטאות בכל הארץ.

יעל ביטון דה לנגה:

החלטה שהתקבלה מזמן, והיום להפר את זה,

אייבי בנימין מוזס:

תמיד אפשר, תמיד אפשר.

יעל ביטון דה לנגה:

או חלילה להוריד כתובת אחת,

אייבי בנימין מוזס:

אבל אפשר להגיד להוריד את זה.

יעל ביטון דה לנגה:

זה כבר החלטה ישנה, אבל עושים את זה, לרוב זה קיבוצי, אתה יודע, פיגוע היה הרבה, אז יש, אתם מכירים את זה, מומנט, ויש, לא חסר לצערי, אבל אין הרבה יחסית, אין הרבה.

אייבי בנימין מוזס:

אין הרבה?

יעל ביטון דה לנגה:

לא.

אייבי בנימין מוזס:

אני הייתי בבפססט, אתה לא רוצה להבין מה קורה שם. לא, זה לא נחשב הרבה. לעיר של מיליון ו-50 אלף תושבים, שהיא 126 קילומטר מרובע, זה לא הרבה.

יעל ביטון דה לנגה:

אוקיי.

אייבי בנימין מוזס:

זה לא הפך להיות, אבל אתה צודק במיליון אחוז, וזה מה שדיברנו אתה ואני, שאסור שזה ייהפך לזה.

יעל ביטון דה לנגה:

ברור.

אייבי בנימין מוזס:

ובגלל זה,

יעל ביטון דה לנגה:

כי בואו, תראו את האנדרטות שבנו לפני עשר שנים. איזה יופי, זה ילדים. הם, הם מטפלים בזה. אגב, עוד דבר אחד חשוב. אם משרד החינוך, יש לנו אלבומים שהם באים לבתי ספר, ולמשל יבואו אליך, ותספרי על הבן שלך, והם מקבלים על זה ניקוד, לבגרות.

יעל ביטון דה לנגה:

נקודת זכות. כאילו, מוציאים,

אייבי בנימין מוזס:

נקודת זכות.

יעל ביטון דה לנגה:

כמו עבודת חקר.

אייבי בנימין מוזס:

הם עובדים איתך שנה שלמה, מלווים אותך, וכל הסיפורים, מה שאתם רושמים.

יעל ביטון דה לנגה:

זה קיים.

אייבי בנימין מוזס:

יש אלבום כזה עם כל התמונות. זה מדהים. מדהים.

יעל ביטון דה לנגה:

אנחנו צריכים לקצר, כי אני רוצה שעוד אנשים.

אייבי בנימין מוזס:

בוודאי.

יעל ביטון דה לנגה:

בבקשה, יהודה, אתה רצית לדבר. תסלחו לי על ההארכה, בסדר, אנחנו תכף מסיימים.

יהודה פרוידגר:

אני רוצה להגיד, לי היה חבר שגם ילדות, שנהרג כשהיינו בני 25 במלחמה, עבר קצת יותר מכמה שנים, ועדיין הוא הולך איתי לכל מקום. חברות כזאת זה לא משהו ש, כתוב, עתיד להשתכח מהלב, ויש כאלה שלא מצליחים לשכוח. אני רוצה להתייחס לגבי הוועדה.

שולמית דותן:

כי רעות שכזאת לא תיתן את ליבנו לשכוח.

יהודה פרוידגר:

אני רוצה להתייחס לגבי הוועדה. קל מאוד לאמץ חלק, את ההמלצה לא להנציח בשמות ולא לקרוא כיכרות, ולא לקרוא רחובות ולא זה. בחלק הזה של ההמלצות של הוועדה, זה קל מאוד, כי אז כל משפחה שפונה ומבקשת לקרוא רחוב, יש וועדה שאמרה לא מנציחים ככה. אבל יותר קשה להנציח באמת בצורה החיובית, כמו שאתם מציעים להנציח. קודם כל, יש משפחות שהן מעצמן יודעות, יש להן מישהו שעם כושר ארגוני, עם רעיונות, משהו שבאמת מבטא את מי שנהרג, הרי נפגעי טרור זה לא כולם רק צעירים, יש אנשים שבאמת פרסו בחיים, יש מסע, יש אנשים שעושים מרוץ, ויש אנשים שעושים קונצרט קבוע, ויש לימוד, ויש משפחות שכבר אימצו לעצמם איזשהו דרך ואיזשהו כיוון, דרך באמת איזשהו פרויקט, שילמדו ושיעשו. הבעיה היא שיש הרבה כאלה שהם בעצמם לא יכולים ליזום, לא יודעים ליזום, אין להם את הכלים, אין להם את היכולות, אין להם את הקשרים, אין להם איך לגייס כספים והכול. ופה לאמץ את המלצת הוועדה, באמת להנציח באמצעות פרויקטים או באמצעות משהו שייקח את רוחו או את הכיוון או את מה שהיה למי שנהרג כמסר, ולקחת את זה הלאה. פה באמת, אם העירייה כאילו מאמצת, אם ראש העיר מאמצת המלצות הוועדה, באמת צריך למנות איזה גוף שילווה דבר כזה בפועל, בצורה אקטיבית, באמת לפנות למשפחות ולחשוב איתם ביחד ולייצר פרויקט אחר, אפשר להעביר אותו אחר כך לנוער, אבל את ההתנעה אפשר דרך בתי ספר שהם היו בוגרים שלהם, שזה גם גוף שיש לו יכולות. אני הייתי כבר בכמה בתי ספר שבאמת עשו אירועים לעילוי נשמת בוגרים שלהם, מאוד ייחודיים, חלק עשו תערוכות, חלק עשו פעילויות לזכרם, סוג של התנדבות שמתאימה להם, שהבני נוער מתנדבים ברוח הדברים. אבל כמו שאמרתם קודם, יש כל כך הרבה משפחות שיש להן כל כך הרבה נפגעי טרור בעיר הזאת, שאם באמת אנחנו רוצים שוויוניות, ובאמת שכולם יזכו להנצחה, אז באמת צריך להיות גוף אקטיבי מטעם העירייה שיעמוד בקשר איתם, יחשוב איתם ויעזור להם לפחות להתניע את זה ולהעביר, להתניע את זה ולהוציא את זה לפועל, ולהצמיד את זה למישהו שיודעים שלפחות בשנים הראשונות הוא ממש ילווה את זה, ואחרי זה שזה כבר יעבוד וימשיך או יהיה מישהו אחר שיגדל מהמשפחה, וכן יוכל לקחת את זה ולהריץ את זה הלאה.

שולמית דותן:

אני רוצה לתקן טעות אפשרית, לא בטוח שיש, אבל אולי. בהבנת נקודת המוצא של הוועדה שלנו, זה שיש משפחות שיודעות לעשות לבד, ויש משפחות שהן חלשות יותר מסיבה זו או אחרת, זה ברור, זה ידוע, וזאת לא נקודת המוצא. נקודת המוצא של הוועדה זה איך אנחנו כחברה רוצים להנציח, לא מהכיוון של המשפחות, אלא מהכיוון של החברה אל הקורבנות ולא הפוך.

יהודה פרוידגר:

בגלל זה אני אומר צריך גוף שייקח את זה.

שולמית דותן:

זה שיש משפחה שיודעת לעשות ומשפחה שלא יודעת לעשות, זה לא רלוונטי.

יהודה פרוידגר:

נכון.

שולמית דותן:

הרלוונטי הוא מה אנחנו כחברה רוצים.

יהודה פרוידגר:

נכון. אבל כשיבוא הגוף הזה מהעירייה ויתקשר לאיזה משפחה, יגיד, זה אצלנו יש כל פעם בחודש שיעור לעילוי נשמתו. אצלנו היה אנחנו עושים מרוץ.

שולמית דותן:

אז זהו,

יהודה פרוידגר:

אז יודעים.

שולמית דותן:

זה לא בא אחד על חשבון השני בכלל.

יהודה פרוידגר:

אבל חייב להיות גוף אקטיבי, צריך לאמץ את המסקנות במלואן, לא רק לדעת להגיד שמי שיבקש רחוב, להגיד לו, תשמע, יש וועדה שהחליטה שלא קוראים.

שולמית דותן:

זה ברור.

יעל ביטון דה לנגה:

אז תראו, רגע, אני ממש שמחה על ההערה שלך.

יהודה פרוידגר:

אני לא רואה שזה ברור, אני לא ראיתי שהקימו גוף.

יעל ביטון דה לנגה:

רגע. רגע. אני מאוד שמחה על מה שאתה אומר, כי זה חלק מהשיחה שלי עם גיל, ואנחנו מאוד זהירים, וגיל העלה לי כמה סצנריונים שאנחנו צריכים באמת לחשוב טוב, טוב, טוב, זה לא כזה פשוט, עסקתי בזה הרבה שנים בחיי בצבא, אני פורשת צה"ל ואני עסקתי בזה, ולצערי גם זה הגיע

לפתחי. אבל אמרה לי בשיחה שלנו, ובאמת ישבנו, סליחה, ואני גם רוצה לאחל לך רפואה שלמה, שתהיי בריאה,

טלי פאר:

תודה.

יעל ביטון דה לנגה:

שיהיה לך קל. ולהגיד שהיא האירה לי עיניים, וזה חלק ממה שהיא אמרה לי, היה קשור לזהירות הזאת, שאני כל הזמן גם אני אחוזה בה, כי אני כפופה בכל זאת להנהלת העיר, ואני לא יכולה לעשות מה שאני רוצה. תחום מאוד רגיש, אולי הכי רגיש. לא סתם ראש הסגל עוסק בזה ברמה שהוא מאשר לי את סדר היום. אני בעד, אני הייתי בצבא, אני לא הייתי עושה כלום אם האלוף לא היה מאשר. אוקיי? שמות, האלוף היה עובר עליהם, אחד אחד, בדוח החודשי שהיינו עושים. הזהירות מתבקשת, ואני אומרת לכם, אני אגיד את זה שוב, כי זה חשוב לי, גיל העלה בפניי סצנריויים שעמדתי ככה, אמרתי אתה צודק, לא חשבתני על זה אפילו, אפילו אני לא חשבתני על זה שאני כאילו. והיא אמרה לי משהו, אני רוצה שתחזרי על זה. את יודעת מה אמרת לי בכלל, על מה אני מדברת?

טלי פאר:

לפני חצי שעה.

יעל ביטון דה לנגה:

אה, אוקיי, לא בדיוק, אני אגיד מה היא אמרה לי, ובאמת. היא אמרה לי, תראי, כל כך יפה מה שאתם, באמת, תודה, אני לא ידעתי, וזה, ואתם מפרסמים, וזה מופיע בפרוטוקולים, וגם, אגב, היום, זו גם החלטה שלנו והמלצה בכל אופן, זה כל מי שפותח, כותב עיריית ירושלים, להיכנס לפורטל, הדבר הראשון שהוא רואה זה הנצחת זכרם. זה הדבר הראשון. הוא יכול להיכנס, וכל העמדה שנמצאת למטה, הוא עושה עליו, כולל פעולות שאנחנו עושים. אוקיי, זאת אומרת, זה גם משהו. אבל זה לא מספיק. היא אומרת אני צורכת, איך שאת אומרת, אני חית צריכה.

טלי פאר:

אני אגיד.

יעל ביטון דה לנגה:

תגיד, תגיד. היא עושה את זה.

טלי פאר:

אני ריכזתי וועדות מכרזים, אני הייתי מנכ"לית עמותה, אני יודעת לעזור לעצמי, שמעתם אותי מדברת, אין לי בעיה להגיע למידע. א', למה אתם חושבים, ויש לי המון כבוד אליכם, סליחה על

הציון, למה אתם חושבים שמשפחה שכולה, שהמאבק שלי זה לקום בבוקר ולתמוך בילדים שלי שלא ינשרו מהמסגרות או וואטאבר, למה אתם חושבים שאני אכנס לאתר של העירייה? יש לי את המספרים, אם אני צריכה משהו מהעירייה, אני אתקשר אליהם.

יעל ביטון דה לנגה:

לא, אנחנו גם יוזמים שיחות איתך.

טלי פאר:

שנייה, שנייה, שנייה. מה שאני באה לומר, זה קודם כל מהמקום של המשפחות, עוד לפני מה שאת אומרת. גם ככה אנחנו באיזה חסר, אנחנו בזיקה, [לא ברור], באיזה חוסר יכולת. אפילו אני, כאילו, שאני מאוד, לא, אני לא אותה בן אדם. אז אני לא הולכת לחפש עכשיו מה העירייה עושה. אם העירייה תספר לי את זה, בדיוק מה שאתה אומר, אז אני אדע. זה אחד. שתיים, אני מבינה שיש פה איזה מין טווח כזה של בין שחור ללבן, יש אפור, ואולי לא רוצים להיות סטריקט, ואת תיארת את זה מאוד יפה, האורך הסמטה, אורך הרחוב. אבל לא כולם יודעים מה הם בכלל יכולים לחלום ולקוות.

שולמית דותן:

לכן שאלתי את גיל [לא ברור, מדברים ביחד].

יעל ביטון דה לנגה:

ואמרתי שזה,

טלי פאר:

זה איזה טווח של, ודבר אחרון, לא, לפני אחרון, זה שיש, שנינו מתחום של עבודה סוציאלית, יש אנשים שלא יודעים, הם לא יודעים לדבר, הם קשי יום. אתה שואל אותי אם אני מחפשת עבודה, אני לא מסוגלת לעבוד, אני לא זוכרת, אני באמת, אני איבדתי זיכרון, אני אומרת על עצמי. אז מה אם אנשים קשי יום שהם שורדים, מה הם? מה הם מקבלים? איזו קצבה מסכנה מהמדינה, והם לא עובדים, אז הם גם נקלעים לקושי כלכלי גם נוסף לכל. עכשיו אנחנו לא מדברים על זה. עכשיו כבוד השופטת, אני אגיד משהו ש, אני אגיד, אני לא יודעת. זה מאוד אצילי להגיד שהחברה רוצה לזכור את הנפלים. אבל אני אגיד שאני בקבוצת תמיכה של אימהות באיזה עמותה, משפחה אחת, שכולם שם,

יעל ביטון דה לנגה:

הם חברים בוועדה פה.

טלי פאר:

הם, כל האימהות? הן אימהות, אני באמת, הן אימהות של חיילים, אני היחידה מהנובה, כולן דתיות, אני החילונית היחידה, וכולנו מסכימות שאנחנו לא אוהבות להיות שכולות מחמד. אז אם החברה רוצה להנציח בגדול, מה האינטרס שלי, אימא של יועד שראיתם, ראיתם איך התפרקתי פה, ואני הייתי מוצפת לפני ואני אהיה מוצפת כמה ימים אחרי הישיבה הזאת. מה האינטרס שלי לבוא ולשתף פעולה עם ההנצחה שהוא אחד מני אלפי רבים? אני לא מזלזלת בזה, אני רק אומרת, אני מדברת על עצמי, שאנחנו רוצים הנצחה מהמקום שאתם רוצים להתחבר אלינו ולא להגיד אנחנו רוצים את ההנצחה הכללית.

שולמית דותן:

לא, לא.

טלי פאר:

אז אולי אני לא הבנתי.

שולמית דותן:

לא, לא. לא פירטתי.

טלי פאר:

כאילו, בצדק את הכל.

שולמית דותן:

זה לא לא הבנתי, לא פירטתי.

יעל ביטון דה לנגה:

ממש שתי דקות, אני סוגרת את הוועדה, מסמנים לי מהקונטרול שאני מחזיקה את החדר כבר 20 דקות מעל הזמן.

שולמית דותן:

לא היה זמן יותר מדי לפרט. אבל כשאני מדברת על זה שהחברה רוצה לזכור, אין בזה כדי לפגוע ולו במשהו ברצון של המשפחה לעשות את הכל לפי טעמה ולפי רצונה. אבל כשאני אומרת שהחברה רוצה לזכור, אז אני מדברת על פעילות משותפת תוך שיתוף פעולה של המשפחה, לא כפייה, ולא ממקום מתנשא, ולא ממקום של רחמנות או שכולות מחמד, כמו שקראת לזה. אלא להפך, בלבוא ולקחת ערכים, ולראות איך אפשר להעביר אותם ולהראות גם למשפחה שהחברה לא משאירה אותם לבד והיא גם לא שוכחת את הקורבן. אז למשל, תחשבי על דבר כזה, תחשבי על דבר כזה, לקראת 7 באוקטובר, באותו מקום שזה ייקבע, יהיה מפגש של המשפחה, רק אם היא רוצה. יותר

מזה, אני גם אמרתי יותר מזה, אני אמרתי שזה יהיה מקום שפעילות יזומה של המשפחות תהיה באותו מקום, שזה לא יהיה רק מחוצה פנימה, אלא גם מתוך, לא פירטתי.

יעל ביטון דה לנגה:

אני, סליחה, אני עוצרת את זה.

שולמית דותן:

ואני לא מתכוונת לפרט עכשיו, אבל הרעיון הוא לא ממקום פטרנליסטי, ממש לא.

טלי פאר:

ברור. ברור.

יעל ביטון דה לנגה:

אני מודה לך על זה.

שולמית דותן:

תודה רבה.

יעל ביטון דה לנגה:

אני רק רוצה להגיד שעיריית ירושלים, לא יודעת עיריות אחרות, וזה אני יכולה להגיד לכם בדיוק, הרשימות פה לפניי, אני מכירה אותם בשמות ההורים, אני לא עושה את העבודה הזאת, רק הדרג המקצועי. אין אחד, אין אחד מכל ה-118 שכרגע אנחנו, שלא דיברנו איתם, שאין להם עובדת סוציאלית שגיל מצמיד, אין אחד שאור בוזגלו המדהימה, ממזכירות העיר לא דיברה איתם, אין אחד שאנחנו, או יהודה, או לא משנה, שפנו אלינו ואנחנו לא, זה פניית ציבור שפתוחה ואנחנו לא סוגרים אותה עד שהבן אדם לא אומר לנו אני מרוצה מהתוצאה. אין. ורק להגיד לכם כבדיחה, המערכת של הפניות ציבור בעירייה היא מתזכרת אותך כל הזמן, והיא גם באיזשהו שלב סוגרת, ואז אנחנו, בפניות ציבור של משפחות שכולות זה יכול להחזיק ארבע שנים עד שהמשפחה תגיד. אז להגיד שמהבחינה הזאת נתתי את המענה הזה, אבל אומרת לי טלי, אני שואלת אותך, גיל, וזה לא לדיון, זה רק לדיון מקצועי שלנו, בסדר, אומרת לי, בסדר, אני רוצה להגיד לך שאני קיבלתי טיפול נהדר, לא כל כך ידעתי, הסבירה לי זה, סבבה, והיא התקשרה אליי ביוזמתה, סבבה. באמת, לא היה כדאי להעביר איגרת? הרי יש לנו את הכתובות, איגרת אישית, לא פרסומית בצורת ממטרה, אלא בצורת פינצטה. שואלת לדיון, להעביר את המידע הזה בניזולטר כזה אחד אפילו, בהתאם למהלך גדול שעשינו, כמו מה ש. אני רוצה לברך אותך, אייבי מוזס, חברי הטוב והיקר, על קבלת איתור, אות הנשיא להתנדבות, מרגש אותנו. אני רוצה להודות לכבוד השופטת, באמת, איך אומרים את זה בעברית, על התשוקה אפילו הייתי אומרת, להסביר את עצמך ברמה של הדקות הכי קטנה ולהעביר לנו את הרוח שהייתה בוועדה, וגם על זה שאת ממשיכה להיות חלק מהדבר הזה. ולך פרופסור

שאנן, ולכל חברי הוועדה ולחברי המועצה שפה. ואנחנו, כמובן, חברותינו יתמללו. אם תרצו, אני אשלח את זה בקבוצה או באופן אישי. ורוצה להודות לך, שי. יש לך, שי, 30 שניות, אחרת חנה מלשינה עליי למזכירות, וכונסים אותי בוועדה הבאה בעשר דקות.

שי הרוש:

אז אני אעשה את זה קצר.

שולמית דותן:

[לא ברור].

שי הרוש:

אני אעשה את זה קצר. בתי ספר הם לא רק מקום עבור הלימוד ועבור ההנצחה. זה בסופו של דבר נקודת חוסן, ואם אנחנו באמת רוצים לייצר את ה news letter או מה שזה לא יהיה, אני חושב שזה צריך להתחיל לבוא משמה.

יעל ביטון דה לנגה:

מאיפה?

שי הרוש:

מבתי הספר, מתנועות הנוער שהחלל היה בהם. בסופו של דבר זה לא רק הנקודה של ההנצחה, אלא קודם כל ולפני הכל זה הדמות המוכרת, זה המקום שבסופו של דבר אליו הם מגיעים, ואני חושב שיש כאן הזדמנות לקחת את הנושא הזה בשתי ידיים, ולייצר כאן הלימה בין הפורמלי,

יעל ביטון דה לנגה:

אתה קיבלת ברגע זה כתב מינוי ממני, אבל אנחנו נדבר. אצלי לא מציעים דברים בלי ל [לא ברור].

שי הרוש:

אני יודע.

יעל ביטון דה לנגה:

אני רוצה להצטלם עם כולכם, כי זה יום,

יגאל שפרן:

בואו נאחל לכולם שנה טובה.

יעל ביטון דה לנגה:

נכון, שנה טובה.

יגאל שפרן:

אלול זה אני לדודי ודודי לי, ומה שעשינו פה, ודאי שזה,

יעל ביטון דה לנגה:

אתה יודע, מישהו עשה, אתה יודע מה זה מים? מים זה כזה, אז היה חוס אימים, חוס אימים בראש
חודש אלול, בשבוע שעבר היה 38 מעלות, אז מישהו כתב, מלך מי שיוצא לשדה בחוס הזה. בואו
נעשה תמונה כי זה יום מיוחד. אפשר להצטלם איתכם? בואו נצטלם.

שולמית דותן:

כתיבה חתימה טובה. ולמי שצריך זיווג, כתובה וחתימה טובה.

יעל ביטון דה לנגה:

כתיבה וחתימה טובה. הוועדה הבאה בדצמבר, ואני אעדכן כמובן. בואו נצטלם, בואו, יהודה. בואו
נצטלם, בואי, יונית.

סיום הדיון